

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RESTORASYONA GENEL KAVRAMSAL BAKIŞ

HAZIRLAYAN: Buğra Serdaroğlu

DANIŞMAN: Prof.Dr. Aydın Esen

İSTANBUL-2006

Bu tezin her harfi canım babamın anısına ithaf edilmiştir...

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iii
Kısaltma Listesi.....	iv
1. GİRİŞ.....	1
2. BİLİM FELSEFESİ.....	5
3. BİLİMDE İLKE.....	6
3.1 Bilimde İlke Kavramı	6
3.2 Restorasyonda İlke Kavramı	8
3.3 Restorasyonda Üzerinde Uzlaşmış Kimi Genel Restorasyon İlkeleri	11
4. BİLİMDE KURAM.....	32
4.1 Bilimde Kuram Kavramı	32
4.2 Bilimsel Kuram Yönünden Restorasyon İlkelerinin İrdelenmesi	34
5. RESTORASYONDA KURAMSAL GELİŞMENİN OLUŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER	45
5.1 Restorasyonun Bilimsel Bir Meslek Haline Gelmesi	45
5.2 Restorasyonun Kurumsallaşması	47
5.3 Restorasyon Eğitiminde Kavramsal Bakış	49
6. SONUÇ.....	54
7. KAYNAKÇA.....	57
8. RESİMLER.....	62
ÖZGEÇMİŞ.....	72

ÖNSÖZ

Bu alanda bir yüksek lisans tezi yapmaya karar vermemdeki neden, babam Prof.Dr.Ümit Serdaroğlu'nun Maltepe Üniversitesinde restorasyon yüksek lisans programı açması ve beni teşvik etmesidir. Hayatım boyunca benim için eşsiz bir danışman olan babam, vefatına kadar tez çalışmam sırasında da bunu sürdürmüş ve her zaman olduğu gibi ufkumu genişletmemi sağlamıştır. Konu seçiminde, her zaman yapılanın dışına çıkma isteği ve restorasyon alanında da buna bir ihtiyaç olduğunu görmem belirleyici olmuştur. “Restorasyona Genel Kavramsal Bakış” adını taşıyan tezimin, bu alanda çalışma yapan ve yapacak olanlara yararlı olmasını dilerim.

Babamdan sonra danışmanın olan Prof.Dr.Aydın Esen'e tez sırasındaki yardımlarından dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Maddi manevi her türlü desteği veren aileme başta annem Suna Serdaroğlu'na ve abim Burak Serdaroğlu'na minnettarım.

Tez boyunca yanımda olan ve her türlü desteğini eksik etmeyen Zeynep Çulha'ya sonsuz teşekkürler. Onsuz bu tez çok zor olurdu. Çeviri konusunda yardımını esirgemeyen Gülrû Tanman'a da çok teşekkür ederim.

ÖZET

Ana başlığı “Restorasyona Genel Kavramsal Bakış” olan bu tezin amaçlarını, restorasyonda kuramsal yaklaşımın öneminin altının çizilmesi, restorasyonun bir bilim olduğunun ortaya konması, restorasyonda bir kuramın henüz gelişmemiş olduğunun gösterilmesi ve mevcut durum içinde restorasyonda bir kuram oluşması için yapılması gerekenler olarak sıralayabiliriz. Tezin ilk bölümünü oluşturan Bilim Felsefesi, tezin amaçları doğrultusunda kullanılacak kavramların alındığı Bilim Felsefesi’ni tanıtıcı niteliktedir. Ardından gelen iki ana bölüm ilke ve kuram kavramlarını bilim ve restorasyon alanlarında irdeleyen bir yapıya sahiptir. Son bölümde ise restorasyonda kuramsal gelişmenin oluşması için yapılması gerekenler için öneriler getirilmiştir.

ABSTRACT

We can recite the goals of this thesis, whose main title is ‘A General Theoretical View on Restoration’, as to underline the importance of theoretical approach in restoration, to reveal that restoration is a science, to indicate that no theory has yet developed in restoration and the essential things to do for forming a theory in the present situation. Philosophy of Science, which constitutes the first chapter of the manuscript, has an introductory nature for Science Philosophy from which the concepts are borrowed that will be used in direction with the goals of the thesis. The following two main chapters have a structure that examine the concepts of principle and theory in the fields of science and restoration. As for the last chapter, the necessary things are suggested for forming the theoretical development in restoration.

Kısaltma Listesi

Bkz	: Bakınız
CIAM	: Congres Internationaux d'Architecture
ICCROM	: International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İng	: İngilizce
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Sy	: Sayfa
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
Vs	: Vesaire

1.GİRİŞ

Bu tezde, restorasyonda çeşitli kavramları ve ilkeleri irdelerken verilen örnek ve benzetmeler daha çok yapı boyutunda kullanılmıştır. Tezin amaç edildiği kavramsal yaklaşım yapı restorasyonu ile sınırlı değildir, fakat yapı boyutunda, değerlendirme sürecinin karmaşıklaştığı ve daha kapsamlı hale geldiği açıktır. Bu bakımdan konu, kavramsal yaklaşım için ve çeşitli irdemeler yapabilmek adına yapı boyutunda ele alınmıştır. Ancak bu yaklaşım, tezin sadece yapı restorasyonuna kavramsal bir bakışı hedeflemekte olduğu şeklinde değerlendirilmemelidir. Anlatımda yapı restorasyonunun temel alınması, bu konuda kuramsal yaklaşımın zenginliği nedeniyledir. Kavramsal yaklaşım, restorasyonun her aşamasında gerekli ve önemlidir. Yapı restorasyonunun başlıca ele alınması belli sorunları daha iyi ortaya koyabilme kaygısı yüzündendir.

Restorasyon konulu bu tezin dört ana amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, restorasyonda kavramsal yaklaşımın öneminin altının çizilmesidir. İkincisi, restorasyon alanında kavramsal yaklaşımın olup olmadığının irdelenmesi ve mevcut durumda kuram veya kuramların oluşmasının önünü açıp açmadığıdır. Üçüncüsü ise, restorasyonun bir bilim olduğunun ortaya konmasıdır. Dördüncü ve son amacımız, restorasyonun bir bilim olarak kuramsal tarafının geliştirilmesi için nelerin yapılması gerektiğinin belirtilmesidir.

Tezin bu dört amacını sıraladıktan sonra bu amaçların gerçekleşmesi için kullanılan mantık dizgesini açıklamakta yarar var. Her ne kadar her bir amaç ayrı araştırma konusu olabilirse de, bu tezde amaç, makul ölçülerde hepsini ana hatlarıyla bir bütün halinde ortaya koymaktır. Her biri ayrı ayrı ele alınabilecek derinlikte konular olmalarına rağmen birbirleriyle olan yakın ilişkileri, hepsini bir arada ele almanın zorunluluğunu ve yararını da birlikte getirmektedir.

İlk amacımızdan başlar isek; restorasyonda kavramsal yaklaşımın altını çizmek ve bilimsel üretkenliğin ve ilerlemenin sağlanması için kuram uygulama ikilisinin varlığının önemini ortaya koymak gerekmektedir. Bu nedenle de bazı tanımlamalara ihtiyaç olacaktır. Bilim alanında “kuram” ve “ilke” gibi kavramların tanımlarıyla başlayarak, bu kavramların restorasyon içinde nasıl bir yer tuttuğunu anlamaya çalışacağız. Böylece bilimin soyut yanını veya başka bir deyişle bilimde kavramsal yaklaşımın ne olduğunu ve bunun restorasyonda ne gibi bir etkisi olması gerektiğini tartışacağız. Restorasyonda kavramsal yaklaşımı anlamak için önce bilim alanında bunun nasıl algılandığına bakmak doğru olacaktır.

Bu noktada hemen belirtmekte yarar var, bilimsel ilke ve kuram kavramlarının açıklanmasında ve kuram uygulama ikilisi arasındaki ilişkilerin tanımında Bilim Felsefesi’nden yararlanmayı uygun gördüm. Gerek bu felsefenin tezin konusu olan kavramları kendine çalışma alanı yapması, gerekse getirdiği tanımların her türlü bilim alanına uygulanabilir olması nedeni ile, tezde kullanacağımız temel bazı kavramları bilim felsefesinden almak uygun düşmektedir. Tez, bu felsefi alanı kısaca tanıtan bir bölüm ile başlamaktadır.

Üçüncü ana bölümümüz olan ”Bilimde İlke” başlığı altında, bilim alanında ilke kavramının bir tanımını getirmeye çalışıp, bu tanımın restorasyon alanındaki karşılığı olan “restorasyon ilkelerinin” ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Daha sonra da aynı başlık altında uluslararası düzeyde kabul görmüş çeşitli tüzük, bildiri ve anlaşma gibi metin haline getirilmiş ve ortak kabul görmüş ilkeleri belirteceğiz.

Dördüncü ana başlığımız olan “Bilimde Kuram” bölümünde, ilke kavramında yaptığımız gibi bilimsel anlamda kuramın tanımı ve restorasyonda kuramın irdelenmesi hedeflenmiştir.

Üçüncü ve Dördüncü bölümlerde tezin amaçlarını sayarken ilk sırada değindiğimiz, restorasyonda kavramsal yaklaşımın öneminin altının çizilmesi hedefine, tezin çerçevesi içinde ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca tezin amaçları arasında ikinci sırada belirttiğimiz; kavramsal yaklaşım eksikliğinin

restorasyonda kuram veya kuramların ortaya çıkmasına engel olup olmadığının irdelenmesi bu bölümlerde tartışılmıştır.

Bu ikinci amaç aslında kavramsal yaklaşımın öneminin belirtilmesiyle yakından ilgilidir. Öyle ki, çoğu yerde kavramsal yaklaşımı kuramsal bakış anlamında ele aldım. “Bilimde Kuram” ana başlığı ve onun alt başlıklarındaki irdelemeler, restorasyonda kavramsal yaklaşımın eksikliğini, bilim olma yolunda ilerleyen restorasyonun gelişimini yavaşlattığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu amaçla genel kabul görmüş restorasyon ilkelerinden bir iki örnek seçilmiş ve irdelenmiştir.

Tezin üçüncü amacı, restorasyonun bir bilim olduğunun ortaya konmasıydı. Bu amacın, Bilim Felsefesi’nin bilimi tanımladığı kavramlar ile restorasyona baktığımızda ortaya konulduğu görüşündeyim. Bilim Felsefesi’nin tanımladığı bilim kavramının sınırları içinde, kuram, ilke, uygulama gibi kavramların aynı şekilde restorasyon alanında da geçerli olması, restorasyonun bir bilim olarak kabulünü mümkün kılmaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümlerdeki irdelemelerimiz, restorasyonun uygulama yönü olduğu kadar kuramsal yönünün de olduğuna işaret etmektedir. Restorasyonun bir bilim dalı olduğu düşüncesi, bu bölümlerdeki irdelemeler çerçevesinde anlam kazanmaktadır.

Dördüncü ve son amacımız tezin beşinci ana başlığında gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de ve dünyada restorasyonun gelişimi açısından önem verilmesi gereken konular vardır. Bu bölümdeki bazı öneriler Türkiye ölçeğinde geçerli olduğu gibi restorasyonun bilim olma yolunda ilerlediği diğer ülkeler için de geçerlidir. Temel sorun genel anlamda bir kavramsal yaklaşım eksikliğini olmasıdır ve bu yalnız ülkemiz için geçerli olan bir durum değildir. Ancak bu bölümdeki öneriler özellikle Türkiye koşulları göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Örneğin restorasyon eğitiminin dört seneye çıkarılması daha çok ülkemiz için dile getirilen bir öneridir. Buna karşın restorasyon eğitiminde kavramsal yaklaşıma önem verilmesi ve uluslararası düzeyde kavramsal bir restorasyon dili oluşturma düşüncesi, daha geniş çaplı bir öneridir.

Tezin son bölümünde dile getirilen öneriler daha çok taslak halinde olup geliştirilmeye açıktırlar. Bununla birlikte, restorasyon üzerine genelde yapılan eleştiri ve öneriler arasında özgün yerleri olduğu kanısındayım. Bu özgünlüğün, bazı önerilerin bugüne kadar fazla dile getirilmemiş olmasından ve bazılarının da restorasyon sorunları arasında ön sıralarda yer alamamasından kaynaklandığını düşünüyorum. Tezde vurgulanmak istenen önemli noktalardan biri, restorasyonun bilinen ama pek önem verilmeyen sorunlarını öne çıkarmak ve buna ek olarak kuramsal yaklaşım eksikliği gibi bugüne kadar kayda değer ölçüde altı çizilmemiş bir sorunu ortaya koymaktır. Bu sorunların dile getirilmesi, tezin konusu bakımından, sorunlara öneriler getirmekten önde tutulmuştur. Öne sürülen öneriler daha detaylı işlenip genişletilebilir. Tezin bu açıdan yol gösterici olmasını dilerim.

2. BİLİM FELSEFESİ

“Bilim Felsefesi” (ing. philosophy of science): Bilimin yapısını, özellikle de yöntemini, kavramlarını, ön dayanaklarını ve düşünce dalları içindeki yerini dizgesel olarak inceleyen felsefe dalı.”¹

“Bilim felsefesinin amacı kısaca bilimi anlamaktır, diyebiliriz. Ne var ki, bilimi anlamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar vardır. Bilimi tarihsel gelişimini inceleyerek anlamaya çalışabiliriz. Günümüzde giderek önem kazanan bilim tarihinin yapmak istediği budur. Bir başka yaklaşım, bilimsel araştırmalarda bulunan kişilerin, tek tek ya da grup olarak taşıdıkları nitelikleri ve içinde buldukları sosyal ve kültürel koşulları inceleyerek bilimi anlamaya çalışmaktır; bir başka deyişle, bilimin oluşum ve gelişiminde kişisel ve sosyal koşulların etkisine bakılarak bilimi açıklama yoluna gidilir. Psikoloji ve sosyoloji, bu açıdan bilime yaklaşıp.

Bilime bir de mantık veya felsefe açısından bakılabilir. Bu açıdan bilim hem bir süreç hem de bir sonuçtur. Sonuç olarak bilim düzenli ya da organize bir bilgi bütünüdür. Bilgilerimiz “önerme” denilen dilsel ifade biçimlerinde yer aldığından, bu yaklaşıma göre bilimi anlama bir bakıma bu önermeleri inceleme, eleştirme ve çözümleme demektir. Önermeleri oluşturan terim ya da kavramları aydınlatma, bu kavramlar arasındaki ilişkileri belirleme, önerme ve kavramları mantıksal bir ilişki düzeni içinde kapsayan teori veya benzer sistemleri yapı ve işleyiş olarak açıklığa kavuşturma bu yaklaşımın başlıca özelliğini belirleyen süreçlerdir. Bu anlamda bilim felsefesi, bilimin dilsel yapısını çözümleme, eleştirme ve aydınlatma çabasından başka bir şey değildir.”²

Kısaca Bilim Felsefesinin ne olduğuna değinmeye çalıştık. Bilim Felsefesi haliyle daha geniş ve derinlemesine anlatılıp irdelenebilir ama burada kullandığımız tanımlamalar, restorasyona bilimsel açıdan bakıp kavramsal alanın nasıl olması gerektiği konusunda bize yeterince yardımcı olacaktır.

---

¹ Akarsu, B., Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1998, 36.

² Yıldırım, C., Bilim Felsefesi, 1991, 11.

3. BİLİMDE İLKE

3.1. Bilimde İlke Kavramı

Restorasyon ilkelerinden söz etmeden önce, “ilke” kavramının bilim alanında ne anlama geldiğini belirtmemiz yararlı olacaktır. İlke kavramı çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğundan, bilim açısından ilke kavramının tanımını incelemek tezin amaçlarıyla örtüşmektedir. Önce felsefi anlamda ilkenin tanımı nedir ona bir bakalım:

İlke: Başlangıç; ilk olan; kendisinden başka bir şeyin çıktığı temel, köken; dayanak; temel neden, ilk neden.³

Böyle bir tanım bilimsel anlamda işlevsel olmayacaktır. Çünkü bu tanımın kökleri Antikçağ’a dayanır ve o dönemin düşünce yapısını yansıtmaktadır.

“Yunanca “*arche*” terimi, latinceye ilk ve birinci anlamlarına gelen “*principium*” sözcüğüyle çevrilmiş ve bu yolla batı dillerine yerleşmiştir. Antikçağ felsefesinde ilk *özdek* ya da *ilk öge* anlamında kullanılmıştır.

İlke, çağdaş dilde, tasarımsal temel anlamında kullanılmaktadır. Tasarlanmış bir kural, bir önerme (kaziye), bir düzen, bir eylem ve bir inanç ilkedir. Örneğin Descartes, felsefe sistemini bu anlamdaki ilkelere dayar. İlke, herhangi bir tasarımsal düzen için zorunlu bir temeldir. İlkeleri bilinmeyen bir düzenin ne tür bir düzen olduğu anlaşılabilir.”⁴

Bilimde ilkenin yerini anlayabilmek için bilimsel bilginin geçtiği süreçleri betimleyen şu açıklama yararlı olacaktır:

“...Bilgilenme sürecinde ilkin düşünsel kavramlar oluşturulur. Bu kavramlardan yargılar, uslamamalar türetilir. Kavramların, yargıların, uslamamaların karmaşık çağrışımı, bilginin en üstün aşamaları olan *varsayım*’larla *kuram*’ları oluşturur.”⁵

Bu betimlemede sözü edilen düşünsel kavramlar ve bu kavramlardan çıkarılan yargı ve uslamamalar, bilimde ilkenin yerini gösterirler. Doğal olarak

³ İlke kavramı için bkz: Akarsu, B., Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1998, 103.

⁴ İlke kavramı için bkz: Hancıoğlu, O., Felsefe Sözlüğü, 1982, 181.

⁵ Varsayım kavramı için bkz: Hancıoğlu, O., Felsefe Sözlüğü, 1982, 454.

bilimin her alanında olduğu gibi kavramların oluşturulması ve bunlardan yargılar elde edilmesi, uygulama veya deney diyebileceğimiz süreçler ile etkileşimlidir.

Deney ve gözlem yoluyla elde edilmiş bilginin mantıksal süreçlerden geçerek, uslamlama ve kavramlaştırma sonucu yargılara dönüştürülmesi ilkeleri meydana getirir. Bu kavramların hem kendileri hem de kavramlar arası ilişkiler, ilkelerin alanına girer. Bilimsel İlke'nin amacı açıklama getirmektir. Bilimsel Kuram da olguları açıklama amacını güder, bununla birlikte ilke, kurama göre daha sınırlı bir açıklama yetisine sahiptir. Bir kuram içindeki ilkeler birbiriyle ters düşmemelidir, tersine ilkeler ve kavramların birlikte bir bütünlük yaratması gerekir. Böylece ilkeler kuram içinde varolarak, kuramı oluşturur. Bu tanımlamamızı destekleyen önemli bir açıklama:

“...bir teorinin ortaya atılması, daha önce gözlenmiş bazı bitevi ilişkilerin veya bu ilişkileri dile getiren genellemelerin olmasını gerektirir.”⁶

Bu tezde güdülen amaç çerçevesinde tanımlanmaya çalışılan ilke kavramı, kurama giden yolda gerekli olan süreçlerden biri olarak ele alınmalıdır.

---

⁶ Yıldırım, C., Bilimsel Felsefe, 1991,133.

3.2 Restorasyonda İlke Kavramı

Restorasyonda ilkeler dediğimiz zaman restorasyon tarihi ile bağlantılı olarak, restorasyon adına yapılmış uygulamalar ve uygulamaların sonuçlarından çıkarılan önermeleri kastetmekteyiz. Diğer bilimlerde olduğu gibi, “restorasyon ilkesi” de kendi alanındaki kavramsal öndeyilerin uygulama sonuçlarıyla değiştirilmesi ve geliştirilmesiyle oluşur.

Restorasyonun ilkesel anlamda somutlaşıp belgelenmesi; uluslararası anlaşmalar, sempozyum sonuçları, uluslararası sözleşmeler veya tüzükler şeklinde olmaktadır. Bunlar dışında kanun veya ilgili kurumların ilke kararları ve yönergeler gibi belgeleme ve hukuki düzenlemeler yapılsa da, genelde bunlar uluslararası alanda kabul edilmiş ilkelerin yansımaları olarak kalmaktadırlar. Yine de, Fransa'nın korumaya yönelik kanunları gibi öne çıkan ve bir ilk kabul edilip örnek gösterilen somut çalışmalar da mevcuttur.⁷

Restorasyona ait çeşitli fikirlerin ve düşüncelerin ortak kabul görmesi doğal olarak restorasyon uygulamasıyla ilgilidir. Bu konulara eğilen ve eğilmelerini zorunlu kılan bir tarihi çevreye ve kültüre sahip ülkelerin uygulama deneyimleri, bu ülkelerin restorasyon konusunda pek çok ortak noktada buluşmasını da birlikte getirmiştir. Bu durum, restorasyonda ortak paydaların yaratılıp, bilimsel bir birikimin oluşturulmasını mümkün kılmaktadır. Kuşkusuz farklı toplumlardaki bu birikim her zaman bir koşutluk içinde değildir. Günümüzde pek çok farklı restorasyon anlayışına ve tarzlarına da rastlanmıyor değil. Bunun farklı toplumsal koşulların varlığı gibi ayrı ayrı sebepleri bulunmaktadır. Tezin öne sürmeye çalıştığı gibi, restorasyonun kuramsal ve kavramsal düzeyde yeterince ele alınmadığı gerçeği, uluslararası çapta restorasyon çevresi için de söylenebilir. Geniş bir alana yayılmış bu eksiklik, restorasyonda farklılaşmanın önemli nedenlerinden birini oluşturur.

Restorasyon ilkelerinin oluşmasında uygulama ve kavramsal gelişmeden bahsettik. Kavramsal gelişmeye bir iki örnek vermek gerekirse; 19.yüzyıl'ın ilk yarısında yaygınlaşmaya başlayan bir görüş vardır. Bu görüşe göre, restorasyon eylemine ihtiyaç duyan yapıların yalnız birer mimari anıt

---

⁷Erder,C., Tarihi Çevre Bilinci, sy.169-176.

değil aynı zamanda tarihi ve kültürel belge niteliğine sahip somut nesnelere olduğu vurgulanmalıdır. Bu kavramsal yaklaşım, yapılarıdaki değişimleri gösteren her türlü iz ve belgeye önem verilmesini ve bunların asla kaybedilmemesini öngörmektedir. Her ne kadar kuramsal olarak savunup, savunduğunun aksi uygulamalar yapmış olsa da, Viollet le Duc bu ilkeyi benimseyenlerin başında gelmiştir.⁸

Bir diğer kavramsal gelişmeye örnek, 1964 yılında Venedik'te toplanan ve "Venedik Tüzüğü" olarak bilinen "Tarihi Anıtların ve Yerleşmelerin Korunması ve Onarımı için Uluslararası Tüzük" başlığındaki metindir. Bu kabul edilen tüzük içinde, "Tarihi anıt ve çevresi" deyiminden "yerleşme" kavramına doğru bir geçiş göze çarptığı gibi, sanat eserlerini "tarihi değerle" eleştirip, önemli eserden basit esere kadar hepsini kapsayıcı "kültürel varlıklar" kavramının ortaya atıldığını görmekteyiz.

Bu verdiğimiz iki örnek, restorasyon alanında kavramsal gelişmenin örnekleri olup, ilkesel düzeyde restorasyonu tanımlamaktadırlar. Olgulara kavramsal yaklaşımın ve uygulama sonuçlarının bir sentezi şeklinde oluşan bu ilkelerin çoğu, çeşitli belgeler (sempozyum, tüzük, anlaşma vs.) aracılığı ile somut hale getirilmiştir. Buna rağmen, kavramsal yaklaşımın ihmal edilmesi neticesinde, restorasyona özgü kavramların üzerinde çalışılıp yetkin hale getirilmeleri sağlanamamıştır.

Bu tezin konusu olmadığı için restorasyon kavramlarının çözümlenmesi ve geliştirilmesine girilmeyecektir. Belirtmek gerekir ki, kavramsal yaklaşımın yeterince egemen olmadığı noktada, restorasyon gibi içinde estetik, tarih, toplum, ekonomi gibi her biri ayrı bilim dalı olmuş konuların yer aldığı bir olguyu anlamamız ve sağlıklı uygulamalar yapabilmemiz mümkün değildir.

Bundan sonraki başlıkta restorasyon ilkeleri hakkında daha geniş fikir sahibi olabilmek için, uluslararası düzeyde kabul görmüş ve bugün de uygulamalara dayanak teşkil eden çeşitli metinleri sıralayacağız.

---

⁸Viollet le Duc için bkz.: Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, 1975, 145-158.

3.3 Restorasyonda Üzerinde Uzlaşmış Kimi Genel Restorasyon İlkeleri

Bu başlık altında uluslararası düzeyde kabul edilmiş çeşitli anlaşma, tüzük ve bildirimlerin bir dökümü yapılacak. Burada kullanılan belgelerin seçilmesinde, restorasyon edebiyatında (literatür) önem taşımaları, içerik bakımından kapsamlı ve tarihsel restorasyon deneyimini iyi yansıtmaları göz önüne alınmıştır. Günümüzde halen bu belgelerin öngördüğü ilkeler ve önermeler ışığında restorasyon uygulamaları yapılmakta ve bu belgelerin içerdiği fikirler devam ettirilmektedir. Restorasyon edebiyatında çok fazla kapsamlı belgenin oluşmamış olması, belge seçimlerinin yapılmasını kolaylaştırmıştır.

Sıralayacağımız metinlerin restorasyonun ilkesel boyutunu oluşturduklarını söylemek mümkündür; fakat tarihsel süreç içinde bakıldığında belgeler arasında eytişimsel (diyalektik) bir gelişmenin olduğunu söylemek zordur. Örnek olarak 1931'deki Carta Del Restauro'nun içeriği ile 1933'deki Atina Anlaşması'nın kısır ve restorasyon ile çok da bağdaşmayan içeriği gösterilebilir. Bu iki metin arasındaki nitelik farkını, kuramsal yaklaşımın tutarlı ve düzenli uygulanmadığının bir kanıtı olarak görebiliriz. Ayrıca 1964 Venedik Tüzüğü'nden sonra onun düzeyinde bir girişimin görülmemesi kavramsal yaklaşım konusunda altını çizmeye çalıştığımız hassasiyeti doğrular niteliktedir. Hem teknik hem de kavramsal bir içeriğe sahip olan Venedik Tüzüğü'nün diğer restorasyon adına yapılan çalışmalardan farkı, konuya soyut ve somut yönden bakan içeriğinde saklıdır.

CARTA DEL RESTAURO (1931)⁹

İtalya'da ulusal bir sorun derecesine yükselen anıt restorasyonu konusunda uyulması zorunlu kurallar üzerine eğilen Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu, bilim, sanat ve tekniği birleştiren bu tür çalışmalarda ülkenin tartışılmaz üstünlüğünü korumak ve mükemmelleştirmek gereğinin bilincinde olarak; kazıyla birlikte yürütülsün, yürütülmesin her restorasyon işleminin hasarlı parçaları sağlamlaştırmak; müzelerde ve arşivlerde korunanlardan daha az değerli olmayan, taşa işlenmiş sanat ve tarih belgelerinin tümünü incelemek, sonuçları sanat ve yapım tarihine yeni beklenmedik bulgular kazandırabilecek titiz araştırmalara olanak sağlamak gibi çok yönlü ve ciddi sorumlulukları içerdiğine ve bu nedenle acelecilik, uygulama kolaylığı ve duygusallık nedenlerinden hiçbirinin, eksikleri olan, sürekli ve yeterli denetimi yapılmayan, belirlenen ölçütlere uymayan uygulamalara yol açmamasına ve bu ilkelerin başta -anıtların incelenmesi ve korunmasıyla görevli genel müdürlük (Soprintendenza) olmak üzere hem özel sektör, hem kamu kuruluşlarınca uygulanması gereğine inanmaktadır. Restorasyon işleminde farklı kurumların görüşleri, kısmen de olsa birleştirilmeli, bir görüş diğerini etkisiz kılmamalıdır. Başka bir deyişle, tarihinin, anıtı oluşturan farklı dönemlerin hiçbirinin yok edilmemesi, bilim adamlarını yanıltacak eklemelerin yapılmaması ve analitik araştırmalar sırasında günışığına çıkan malzemenin dağıtılmaması istekleri, mimarın anıtı bir sanatsal işlemlerle ilişkilendirmek ve mümkün olduğunda (bu, üslup birliğiyle karıştırılmamalıdır) bir anlatım birliğine getirme yaklaşımı, kentlilerin kendi görüş, anı ve özlemleriyle kent ruhundan kaynaklanan arzuları ve son olarak yönetim kuralları ile kullanıma ilişkin kaçınılmaz taleplerin dikkate alınması gerekir.

Bu alandaki otuz seneyi aşkın bir süredir yapılan çalışmaların başarılı sonuçlarından bir restorasyon kuramını geçerli kılacak ve netleştirecek somut öğretiler bütününe çıkarılabileceğini ve bundan böyle bu kuramın Yüksek Kurul'un görüşmelerinde ve antikite-ortaçağ-çağdaş sanat yapıtlarından sorumlu

---

⁹ Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruması ve Restorasyon, 1996,148-149.En son yapılan çevirilerden biri olduğu için Carte Del Restauro'nun bu kaynaktaki çevirisi tercih edilmiştir.

yetkililerin (Sopraintendenze) çoğunluğunun kararlarında esas alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Uygulamalarla onaylanan bu kuramın temel kuralları şöyle sıralanabilir:

Madde 1- Her şeyden önce anıta, çökme ve aşınmalardan ötürü kaybettiği dayanıklılığı ve zamana karşı direnme gücünü yeniden kazandırmaya yönelik sürekli bakım ve sağlama çabalarına önem verilmesi gerekir. .

Madde 2- Sanatsal nedenler veya mimari bütünlük sağlama kaygısından kaynaklanan restorasyon sorunları tarihi ilke ve ölçütlerle sıkı sıkıya bağlıdır; bir anıtın bütünlüğüne birtakım varsayımlara değil, anıtın sağladığı kesin verilere ve büyük ölçüde anıtın özgün öğelerine dayandığı takdirde gündeme gelebilir.

Madde 3- Artık kullanılmayan ve geçmiş uygarlıklara ait anıtlarda, örneğin antik dönem eserlerinde, her tür bütünlümeden kaçınılmalıdır. Böyle yapılarda ancak anastilosis, yani kalıntının genel çizgilerini ortaya çıkarmak ve korunmasını sağlamak amacıyla, mümkün olan en az ek ve nötr malzeme ile dağılmış parçaların birleştirilmesi işlemi söz konusu olabilir.

Madde 4- Yaşayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir,

Madde 5- Hangi döneme ait olursa olsun sanat değeri ve tarihi anısı olan tüm öğeler korunmalıdır; üslup birliği veya yapıyı ilk tasarımına döndürme kaygılarıyla bu öğelerden bazılarının dışlanmasına yönelik bir tutum kabul edilemez. Ancak pencere ve kolonatlara sonradan yapılmış dolgular gibi, önemsiz ve anlamı olmayan, gereksiz değişikliklere neden olan kısımlar ortadan kaldırılabilir. Bunlarla ilgili değerlendirme ortadan kaldırma kararları sağlıklı temellere dayanmalı; yalnız restorasyon projesi müellifinin kişisel görüşüne bırakılmamalıdır.

Madde 6- Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır.

Madde 7- Eğer bir anıtı sağlamlaştırmak, kısmi veya tam olarak bütönlömek amacıyla, ya da yeniden kullanım nedeniyle ekler yapılması gerekirse, uyulması gereken temel koşul yeni öğelerin en azda tutulmaları, yalın ve yapısal düzeni yansıtır karakterde olmalarıdır; benzer üslupta bir ek ancak yapının mevcut çizgilerini devam ettirmek ve bezemeden arınmış geometrik anlatımlar söz konusu olduğunda kabul edilebilir.

Madde 8- Ekler kesin ve açık olmalı ve özgünden farklı malzeme kullanılarak veya bezemesiz bir çerçeveye sınırlanarak, ya da damga veya yazıtla belirtilmelidir. Bir restorasyon asla onu inceleyenleri yanıltacak veya tarihi bir belgeyi değiştirecek şekilde yapılmamalıdır.

Madde 9- Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütesini bütönlömek için eski yapım yöntemleriyle amaca ulaşılamazsa, çağdaş tekniklerin kullanılması uygun olabilir. Aynı biçimde, basit ya da karmaşık tüm yıpranmış strüktürleri ayakta tutabilmek için çeşitli bilimlerin katkıda bulunmaya çağırılmaları gerekir. Böylece bilime dayanmayan yöntemler yerlerini bilimsel olanlara bırakmak zorunda kalmalıdır.

Madde 10- Antik eserlerin gün ışığına çıkarıldığı kazı ve araştırmalarda, topraktan çıkan kalıntıların düzenlenmesi ve in-situ bırakılacak olan sanat eserlerinin sürekli olarak korunması çabalarını kapsayan "kurtarma" çalışması derhal ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Madde 11- Kazılarda olduğu gibi, anıtların restorasyonun da önemli koşullardan biri, çalışmalar sırasında bir günlük tutularak çizim ve fotoğraflarla sağlıklı bir belgeleme yapılmasıdır. Böylece anıtın biçim ve strüktürüne ilişkin bütün ayrıntılar, bütönlöme, temizleme ve restorasyonun bütün aşamaları kalıcı ve güvenli olarak kaydedilmiş olur.

Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu her anıtın ve her restorasyonun aşamalarının kendine özgü sorunlar ortaya koyduğu çok güç ve karmaşık durumlarda, genel kuralların gözden geçirilip, tartışılarak tamamlanmasını ve zenginleştirilmesini gerekli görmekte, bu nedenle aşağıdaki istekleri dile getirmektedir:

a. İster özel kişiler, ister resmi makamlar, ister Soprintendenza tarafından yürütülüyor olsun, sıradan onarım işlerinin dışında kalan tüm restorasyon çalışmalarından önce, ilke olarak Yüksek Kurul'un görüşü alınmalıdır.

b. Her yıl Roma'da yetkililerin karşılaştıkları sorunları meslektaşlarının ilgisine sunmalarına ve çözüm önerilerini açıklamalarına olanak veren dostça bir toplantı düzenlenmelidir (Bu toplantıların tutanakları Milli Eğitim Bakanlığı'nın Bolletino d'Arte dergisinde yayınlanabilir).

c. Yukarıda sözü edildiği gibi, restorasyon sırasında düzenli olarak günlük tutulması ve bunların korunması zorunlu olmalı ve mümkün olursa bunlardan elde edilecek analitik veri ve bilgilerin tıpkı kazılar için yapıldığı gibi bilimsel yayına dönüştürülmesine özen gösterilmektedir.

ATİNA ANLAŞMASI¹⁰

Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi, 1933 . Atina.

65 — Mimari Değerler Korunmalıdır (Tek Anıtlar veya Yerleşmelerdeki Kümeler)

Bir şehrin yaşamı, kendine özel kişiliğini kazandıran ve yavaş yavaş benliğini (ruhunu) ortaya koyan, yollar ve yapılar gibi, maddi eserlerle yüzyıllar boyunca oluşan sürekli bir olaydır. Bunun için geçmişin değerli tanıkları, ilk önce, tarihi ve duygusal değerleri için, ardından insanın yaratıcılık gücünün en yüksek düzeyde bir araya geldiği, göze görünen meziyetlerini taşıdıkları için saygı görmelidirler. Bu eserler, insanlığın miraslarındandır; onları ellerinde bulunduranlar veya onları korumakla görevlendirilmiş olanlar, bu soylu mirası geleceğin yüzyıllarına buldukları gibi ulaştırmak için haklı görülen herşeyi yapma sorumluluğu ve sorumluluğu ile yükümlüdürler.

66— Eğer onlar geçmiş bir kültürün anlatımı iseler ve bir genel çıkara cevap veriyorlarsa korunmalıdırlar.

---

¹⁰ Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, 1975, 286-289. Anlaşmanın, sadece şehirlerin tarihi ile ilgili bölümü alınmıştır.

Yaşayan hiçbir varlığın kendini kurtaramadığı ölüm, insanların eserlerini de yener. Geçmişin tanıkları arasında, hala iyi yaşayanları tanımayı ve diğerlerinden ayırt etmeyi bilmek gerekir. Geçmişe ait herşey, tanımına uygun olarak, uzun süre yaşama hakkını kazanmaz; saygı gösterilmesi gerekeni akıllıca seçmek uygun olur. Eğer şehrin çıkarları bazı çağını geçirmiş önemli ve görkemli varlıkların bulunuşuyla çatışma halinde ise, çözümü çatışan bu iki nedeni uzlaştırabilen noktada aramalıdır; çok sayıda örnek yapıların tekrar edilmiş olduğu bir durum karşısında kalındığında, bunların bazıları belgeleme amacıyla korunarak diğerleri yıkılır; diğer durumlarda, sadece bir anı veya gerçek bir değer taşıyan kısımlar ayrı tutularak gerisi yararlanabilecek şekilde değiştirilir. Son olarak, bazı ayrıcalıklı durumlarda, buldukları yerlerde zorluklar çıkaran bazı unsurların, çok büyük estetik ve tarihi değerde olmalarından ötürü tüm olarak taşınmaları öngörülebilir.

67— Eğer korunmaları, sağlığa aykırı koşullar içinde bırakma biçiminde kamudan fedakârlık gerektirmiyorsa;

Dar bir geçmiş inancı, sosyal adaletin kurallarını inanılmazlık edemez. Dayanışmadan çok estetik kaygıya eğilimli düşüncede olanlar, güzel görünümlü eski mahalleleri, orada yaşayanların sefaletini, hastalıklarını ve yığınlar halinde oluşlarını düşünmeden, koruma yolunda savaşıyorlar. Bu ağır bir sorumluluk altına girmek demektir. Mesele incelenmelidir; bazen bu, hünerle, akıllıca bir şekilde çözümlenebilir; ancak, tarihi ve güzel görünüş inancı, hiçbir şekilde, kişilerin daha iyi koşullar altında yaşamaları ve ruh sağlıkları ile yakından ilişkili olan konutlarının sağlık durumlarından önce gelmez.

68 — Zararlı durumların köklü tedbirlerle giderilebilmesi mümkünse: Örneğin, ana taşıt yolların değiştirilmesi, hatta o zamana dek kımıldatılmaz sanılan merkezlerin taşınması gibi;

Bir şehrin olağanüstü bir şekilde büyümesi, bazı fedakârlıklar yapmadan çıkılamayacak bir çıkmaza yönelten tehlikeli bir durum yaratabilir. Bu engel ancak yıkıma gitmekle ortadan kaldırılabilir.

olabilir. Fakat bu tedbir, gerçek mimari, tarihi ve manevi değerleri yok etmeye yöneliyorsa, şüphesiz başka bir çözüm aranması daha iyi olur. Trafiğe mani olan engeli kaldıracağına, trafiğin yönünü değiştirmeli veya koşullar elverirse, bir tünelden geçirilmelidir. Son olarak, yoğun hareketli bir merkez başka yere de taşınabilir ve merkezi başka yere götürmekle sıkışık bölgenin trafik düzeni tamamen değiştirilebilir. En içinden çıkılmaz gibi görünen müşkülleri çözmek için hayal gücü, yaratıcılık ve teknik kaynakların bir araya gelmeleri gereklidir.

69 — Tarihi anıtların çevresindeki sefalet yuvalarının yıkılması yeşil alanlar yaratılmasına olanak sağlayacaktır. Tarihi değeri olan bazı anıtların etrafındaki sefil ve sağlığa zararlı evlerin yıkılması, bazı durumlarda, yüzyılların sağladığı ortamı bozabilir. Bu üzücü fakat önüne geçilmez bir şeydir. Durumdan yeşil alanlar açmak suretiyle yararlanılabilir. Geçmişin kalıntıları orada, belki de beklenmedik yepyeni bir havaya bürünmüş olacaklar, ama gerçekten hoş görülebilir, zira her halikârda, komşu mahalleler bundan bolca yararlanacaklardır.

70 — Tarihi bölgelerde dikilen yeni yapılarda, estetik bahanesiyle, geçmiş devir üslubunun kullanılması kötü sonuçlar vermektedir. Bu tür davranışları tutmak veya bu tür girişimleri desteklemek hiçbir şekilde hoş karşılanmaz.

Bu tür usuller, tarihin verdiği büyük dersle ters düşerler. Tarihte geriye dönüş asla gözlemlenmemiştir; insan hiçbir zaman geriye gitmemiştir. Geçmişin görkemli eserleri, her kuşağın hayal gücüne hız vermek üzere yararlandığı, kendine ait devrin teknik kaynaklarının tümüne başvuran, kendine göre bir düşünce tarzı, anlayışı ve estetiği olduğunu bize gösterirler. Geçmiş köru köru kopya etmek demek, kendini yalana mahkûm etmek ve kurallara göre, "sahte" yapmak demektir; zira eski çalışma koşulları yeniden geri getirilemez ve modern tekniği geçerli olmayan kendini yitirmiş bir ideale uygulama, her türlü yasamadan yoksun bir taklitten başka bir şeye vardırılmaz. "Sahte" ile "gerçek" karşılaştırılınca, bir bütünlük görüntüsü elde etmekten ve üslûp temizliği

duygusu vermekten uzaklaştırır, yapay bir yeni yapıdan başka şeye de ulaşılmaz. Bu, korunmasını candan arzuladığımız gerçek eserlerin değerinden çok şey kaybetmesine yeterlidir.

VENEDİK TÜZÜĞÜ (MAYIS 1964)¹¹

Tanımlar:

Madde 1 - Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç:

Madde 3- Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma:

Madde 4- Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Anıtın korunması, ölçeği dışına taşımamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye, ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

---

¹¹ Ahunbay,Z., Tarihi Çevre Koruması ve Restorasyon 1996, 150-151.

Madde 7- Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8- Anıtın tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabılır.

Onarım:

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmeli ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım içine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi ağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt st üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik, ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi yerler:

Madde 14- Anıtların buldukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

3.4 Kazılar

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır.

Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, anıtın anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır.

Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, anıtın korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

3.4.1. Yayın

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır. Temizlemenin, sağlamaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak raporda

gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

AMSTERDAM BİLDİRGESİ (1975)¹²

1975 Avrupa Mimarlık Mirası yılını taçlandıran ve Avrupa'nın tüm ülkelerinin delegelerinden oluşan Amsterdam Kongresi, Avrupa'nın benzersiz mimarlığının tüm halklarının ortak mirası olduğunun bilincini taşıyan ve korunması için üye devletlerin aralarında ve diğer Avrupa hükümetleriyle birlikte çalışma isteklerini bildiren Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nce yürürlüğe konulan Karta'yı sevinçle karşılamaktadır.

Kongre, Avrupa mimarlık mirasının tüm dünyanın kültürel mirasının bütünleyici bir parçası olduğunu onaylamaktadır ve bu yılın Temmuz ayında Helsinki'de benimsenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kongresi Sonuç Yasası'nca öngörülen kültürel alanda işbirliği ve alışverişi teşvik amacıyla karşılıklı yüklenilen sorumluluğu büyük bir memnuniyetle izlemiştir.

Bu şekilde, Kongre aşağıdaki temel düşünceleri vurgulamaktadır:

- a.** Avrupa'nın mimarlık mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanısıra, halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşılacaktır. Bu nedenle yaşatılması çok önemlidir.
- b.** Mimarlık mirası yalnız üstün nitelikli tek yapılan ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerir.
- c.** Bu hazineler tüm Avrupa halklarının ortak varlığı olduğundan, bu halklar ihmal, kasıtlı yıkım, düzensiz yeni yapılaşma ve aşırı trafik gibi gittik, gittikçe artan tehlikelere karşı, onları korumak için ortak bir sorumluluğa sahiptirler,
- d.** Mimarlık ürünlerinin korunması marjinal bir sorun olarak değil, kent ve ülke planlamasının ana hedefi olarak ele alınmalıdır,

---

¹² Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruması ve Restorasyon, 1996,152-156.

e. En önemli planlama kararlarını alan yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel bir sorumluluğu vardır ve fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirlerine yardımcı olmalıdırlar.

f. Eski alanların sağlıklılaştırılması olanak ölçüsünde, bölge sakinlerinin toplumsal kompozisyonunda köklü bir değişiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yararları tüm toplum kesimleri pay almalıdır.

g. Gerekli yasal ve yönetsel önlemler tüm ülkelerde güçlendirilmeli ve daha

etkin kılınmalıdır,

h. Mimarlık veya tarih açısından önemli binaların ve yörelerin restorasyon,

uygulama ve bakım giderlerinin karşılanmasına katkıda bulunmak için yerel yönetimlere parasal yardım sağlanmalı, aynı biçimde özel mülk sahiplerinde parasal destek ve devletten yardım sunulmalıdır.

i. Mimarlık mirası ancak halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim programları bu konuya artan bir ilgi göstermek zorundadır.

j. Kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız örgütler yüreklendirilmelidir.

k. Bugünün yeni yapıları yarının mirası olacağından, çağdaş mimarlığa yüksek kaliteli olması için her türlü çaba gösterilmelidir.

Avrupa Mimarlık Mirası Kartası'nda Bakanlar Komitesi'nin belirttiği gibi, üye devletlerin dayanışma ruhu içinde birbirini tutan politikalar izleyeceğini garanti altına almak Avrupa Konseyi'nin sorumluluğundadır. Bu nedenle tüm Avrupa ülkelerinde mimarlık ürünlerinin korunması için gösterilen aşamalar deneyim alışverişini özendirerek biçimde periyodik raporlar halinde sunulmalıdır.

Kongre hükümetleri, parlamentoları, ruhani ve kültürel kuruluşları, profesyonel enstitüleri, ticari, endüstriyel ve bağımsız birlikleri ve tüm vatandaşları bu bildirin hedeflerini tüm güçleriyle desteklemeye ve bunların uygulanmasını sağlamak için her türlü çabayı göstermeye çağırılmaktadır. Avrupa'nın yeri doldurulmaz mimarlık mirası, şimdi ve gelecekte tüm halklarının yaşamlarının zenginleştirilmesi için ancak bu yolla yaşatılabilir.

Kongre tartışmalar sonucu ortaya çıkan sonuç ve önerilerini aşağıda sunmaktadır. Yeni bir koruma politikası ve bütünlük koruma uygulanmazsa, toplumumuz çok yakında geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasının çoğunu yitirmiş olduğunu görecektir. Koruma bugün tarihi park ve bahçelerin yanı sıra, tarihi kentler, kentlerin eski mahalleleri ve geleneksel karakteri olan kent ve köyler için de gereklidir. Bu mimarlık ürünlerinin korunması en büyüğünden en alçak gönüllülerine kadar, günümüz yapılarını da unutmadan, kültürel değer taşıyan tüm yapıları çevreleriyle birlikte kapsayan geniş bir perspektif içinde görülebilir.

Mimarlık mirasının önemi ve onu koruma tartışmaları artık çok daha açıklıkla biliniyor. Ani toplumsal değişikliklere karşı bireylerin kimliklerini bulmalarına olanak veren çevreleri korumak, ya da yaşatmak zorundaysak, tarihsel sürekliliği korumamızın gerektiği kabul edilmelidir.

Çağdaş kent planlamasında eski kentlerin kentsel dokusunu karakterize eden insan ölçeğini, kapalı mekânları, işlevlerin etkileşimini ve toplumsal ve kültürel değişkenliği geri getirmek için bir çaba vardır. Fakat aynı zamanda eski yapıların korunmasının günümüz toplumunun ana ilgilerinden biri olarak kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunduğunun farkına varılmıştır. Tarihi yapılara çağdaş yaşamın gerekleriyle ilişkili yeni işlevler verilebileceği gösterilmiştir. Dahası, koruma, yetenek ve becerilerini yaşatıp geleceğe aktarmak zorunda olan sanatçı ve yüksek nitelikli zanaatçılara da gereksinme yaratmaktadır. Mevcut yerleşmelerin iyileştirilmesi aynı zamanda, tarımsal alanlara daha az el uzatılmasına ve koruma politikasının çok önemli bir üstünlüğü olarak, nüfus hareketlerini önlemeye, ya da büyük ölçüde azaltmaya da yardımcı olur.

Tüm bu nedenlerle, mimarlık mirasının korunması için yapılan tartışmalar bugün her zamankinden daha güçlüdür. Bununla beraber sağlam ve kalıcı bir temele oturtulmalı ve böylece esaslı bir araştırma konusu haline getirilerek tüm eğitimsel ve kültürel gelişim programlarının parçası olmalıdır. Mimarlık mirasının korunması kentsel ve bölgesel planlamanın baş hedeflerinden biridir.

Mimarlık mirasının korunması, yakın geçmişte sık sık olduğu gibi, ikincil bir kaygı, ya da anlık eylemler gerektiren bir çalışma gibi ele alınmak yerine, kentsel ve bölgesel planlamanın bütünleyici bir parçası haline gelmelidir. Yani korumacılarla planlama sorumluları arasında sürekli bir diyalog kaçınılmazdır.

Plancılar tüm alanların aynı olmadığını ve bu nedenle de kendi özel niteliklerine göre ele alınmak zorunda olduklarının bilincinde olmalıdırlar. Mimarlık mirasının estetik ve kültürel değerlerinin gerektirdiklerinin bilinmesi eski mimarlık kompleksleri için özel hedef ve planlama kurallarının benimsenmesine yol açmalıdır.

Sıradan planlama yönetmeliklerini ve tarihsel yapıları koruma amaçlı özel kuralları, birbirine uyarlamaksızın, yalnızca birlikte uygulamak yeterli değildir. Gereken bütünleşmeyi olası kılmak için, çevrelerindeki koruma bölgelerini de belirleyerek, yapıların, mimarlık komplekslerinin ve sitlerin envanterlerini hazırlamak şarttır. Bu envanter, koruma değeri taşıyan yapı ve bölgelere kişilerin dikkatini çekmek amacıyla, özellikle de kent ve ülke planlamasından sorumlu bölgesel ve yerel yetkili ve görevlilere ulaştırılmalıdır. Böyle bir envanter, mekân yönetimindeki esaslı bir niteliksel öge olarak koruma için gerçekçi bir temel oluşturacaktır.

Bölgesel planlama politikası, mimarlık mirasının korunmasını hesaba katmalı ve ona katkıda bulunmalıdır. Bu, özellikle nüfus azalmasını denetlemek ve dolayısıyla eski yapıların bozulmasını önlemek amacıyla, yeni etkinliklerin ekonomik çöküntü içinde bulunan bölgelerde yerleşmesini teşvik edebilir. Buna ek olarak, kent çevresindeki alanların gelişim kararları eski mahallelerin üzerindeki baskıyı hafifletecek bir biçimde yönlendirilebilir;

burada ulaşım ve çalışma politikaları, birde kentsel etkinliklerin odak noktalarının daha iyi bir dağılımının sağlanması, mimarlık mirasının korunması üzerinde önemli bir etki oluşturabilir.

Kalıcı bir koruma politikasının eksiksiz gelişmesi yerel kültürlerin dikkate alınmasının yanısıra, geniş çaplı bir merkezden uzaklaştırma önlemi de gerektirir. Bu planlama kararının alındığı tüm düzeylerde (merkezi, bölgesel, yerel) koruma çalışmalarından sorumlu kişiler bulunması gerektiği anlamına gelir. Bununla birlikte, mimarlık mirasının korunması sadece uzmanlara ait bir konu olmamalıdır. Kamuoyu desteği şarttır. Halk eksiksiz ve yansız bilgi alarak, envanterlerin oluşturulmasından kararların hazırlanmasına kadar, işin her aşamasında gerçekten de rol almalıdır.

Son olarak, mimarlık mirasının korunması, niteliksel ölçütlere ve doğru oranlara hak ettiği önemi veren ve çok sık olarak kısa vadeli kaygılar, teknolojiye dar görüşlü bir yaklaşım, yani kısaca modası geçmiş bir bakışın hakim olduğu seçenek ve hedefleri bundan sonra reddedebilme olanağı sağlayacak olan yeni, uzun vadeli bir yaklaşım özelliği taşımak zorundadır. Bütünleşik koruma yerel yetkililerin sorumluluğunu da kapsar ve yurttaşların katılımını gerektirir.

Yerel yetkililerin mimarlık mirasının korunmasında özel ve yaygın sorumlulukları olmalıdır. Bütünleşik koruma ilkelerini uygularken, kentsel ve kırsal topluluklardaki mevcut toplumsal ve fiziksel gerçeklerin sürekliliğini de hesaba katmak zorundadırlar. Gelecek geçmişin pahasına kurulamaz ve kurulmamalıdır.

İnsan yapısı çevreye akıllı, duyarlı ve ekonomik bir saygıyla yaklaşan böyle bir politikayı uygulamak için yerel yetkililer;

-kentsel ve kırsal dokuyu, onların yapısını, karmaşık işlevlerini, inşa edilmiş ve açık mekanların mimarlık ve mekânsal özelliklerini konu alan bir çalışmayı temel olarak kullanmalı;

-yapılara, onların karakterine, saygı göstermeyi ihmal etmeden çağdaş yaşamın gereklerine uyandıran işlevler vermeli; böylece yaşatılmalarını garanti altına almalı;

-(eğitimsel, yönetsel ve tıbbi) kamu hizmetlerinin gelişimi üzerinde yapılan uzun vadeli incelemelerin, aşırı boyutların bunların nitelik ve etkinliklerini zedelediğini gösterdiğini bilmeli;

-böyle bir politika için bütçelerin uygun bir bölümünü ayırmalıdır. Bu bağlamda, hükümetlerden özellikle bu cins amaçlar için ayrılmış kaynakların yaratılmasını istemelidirler. Bireylere ve çeşitli kuruluşlara yerel yönetimlerce verilen karşılıklı ve karşılıksız krediler onların katılımını ve parasal bağlantılarını canlandırmayı hedef almalıdır;

-mimarlık mirasını ilgilendiren her türlü konu ile uğraşmak üzere temsilciler atamalı;

-yapıların o sıradaki kullanıcılarıyla esas sahipler arasında doğrudan doğruya bağlar kurulmasını sağlayacak özel, ticari olmayan acenteler kurmalı;

-restorasyon ve iyileştirme çalışmaları için gönüllü kuruluşların oluşumunu ve etkin işleyişini kolaylaştırmalıdır.

Yerel yönetimler, koruma planları ile ilgilenen grupların görüşlerini araştırmak için kullandıkları danışma tekniklerini geliştirmeli ve planlamanın ilk aşamalarından itibaren bu görüşleri hesaba katmalıdırlar. Halkı bilgilendirme çabalarının bir bölümü olarak, yerel yetkililerin kararlarını açıkça anlaşılır bir dil kullanarak halka sunmalı ve böylece yörede yaşayanlar bu kararların nedenlerini öğrenip, tartışıp değerlendirebilmelidirler. Halkın konuları birlikte inceleyebilmesine olanak veren toplantı yerleri sağlanmalıdır.

Bu politikanın bir parçası olarak, halk toplantıları, sergiler, halk oylamaları, iletişim araçlarının kullanımı gibi yöntemler ve tüm diğer uygun yöntemlerin uygulanması her zaman başvurulan uygulamalar haline gelmelidir.

Gençlerin çevre sorunlarında eğitilmeleri ve koruma görevlerine katılmaları en önemli toplumsal gerekliliklerden biridir.

Gruplar ya da bireylerce ileriye sürülen tamamlayıcı öneri veya seçenekler, planlamacıya önemli bir katkı olarak düşünülmelidir. Yerel yönetimler birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabilirler. Bu nedenle tüm

kullanıma açık kurallardan yararlanarak sürekli bir bilgi alışverişi oluşturmalarıdır.

Herhangi bir bütünleşik koruma politikasının başarıya ulaşması toplumsal etkenlerin gözönüne alınmasına bağlıdır. Bir koruma politikası aynı zamanda mimarlık mirasının toplumsal yaşamla bütünleşmesi anlamına da gelir.

Gösterilecek koruma çabası, yalnızca yapıların kültürel değeriyle değil, onların kullanım değeriyle de ölçülmelidir. Bütünleşik korumanın toplumsal sorunları ancak bu iki değerler grubu eş zamanlı olarak ele alınırsa halledilebilir.

Mimarlık mirasının bir bölümünü oluşturan bir yapı kompleksinin iyileştirilmesi, mevcut alt yapı üzerine yeni yapılaşmadan, ya da daha önce gelişmemiş bir alanda yeni bir kompleks yapılmasından daha ucuza gelebilir. Toplumsal sonuçları oldukça farklı olan bu üç çözümün maliyetleri karşılaştırıldığında, toplumsal maliyetleri gözden kaçırmamak önemlidir. Bunlar yalnızca mal sahipleri ve kiracıları değil, o bölgede canlılığı sağlayan ve koruyan zanaatkar, tüccar ve yüklenicileri de ilgilendirir.

Kamu yetkilileri restore edilmiş ve iyileştirilmiş bölgelerdeki sakinlerin artan kiralari ödeyememeleri, orayı terk etmek zorunda bırakılmaları gibi sonuçlar veren serbest piyasa yasalarını önlemek için, düşük maliyetli yerleşmelerde zaten yaptıkları gibi, ekonomik etkenlerin etkisini azaltmak üzere araya girmelidirler. Parasal müdahaleler, kira üst sınırlarının sabitleştirilmesiyle bağlantılı olarak mal sahiplerine yapılacak restorasyon giderleri yardımı ile, eski ve yeni kiralar arasındaki farkı tümüyle, ya da kısmen karşılayacak biçimde kiracılara yapılacak para yardımı arasında bir denge oluşturmayı hedef almalıdır.

Halkın programların hazırlanmasına katılmasına olanak tanımak için, onlara bir yandan korunacak yapıların tarihsel ve mimari değerini anlatarak, diğer yandan da sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek durumu anlamaları için gerekli gerçekler ortaya konmalıdır.

Bu katılım en önemlisidir çünkü iş artık birkaç öncelikli yapının restore edilmesi değil bölgelerin tümüyle iyileştirilmesi olayıdır. İnsanların kültürle ilgilenmesini sağlamaya yönelik bu pratik yöntem, hatırı sayılır bir toplumsal yarar getirecektir.

Bütünleşik koruma yasal ve yönetsel önlemler alınmasını gerektirir.

Mimari miras kavramı yavaş yavaş tarihsel tek yapıdan kentsel ve kırsal mimarlık komplekslerine ve daha yakın tarihi mimarlık eserlerine doğru genişletildiği için, yönetsel kaynaklarda bir artışla bağıntılı olarak geniş kapsamlı bir yasal reform yapılması etkili eylemin ön koşulu olmuştur.

Bu reform, bölgesel planlama yasalarını mimarlık mirasının korunması ile ilgili yasalarla birlikte uygulama gerekliliği ile yönlendirilmelidir. Bu sonuncusu (koruma yasaları), mimarlık mirasının ve bütünleşik koruma hedeflerinin yeni bir tanımını getirmelidir. Bunlara ek olarak, aşağıdaki konulara ilişkin özel işlemler tasarlamak zorundadır:

- Mimari komplekslerin saptanıp, çizimlerinin yapılması;
- koruyucu dış bölgelerin ve bunların içinde geçerli olan ve halkı ilgilendiren kısıtlamaların belirlenmesi;
- bütünleşik koruma şemalarının hazırlanması ve bunların gerektirdiklerinin planlama politikaları içine alınması;
- projelerin onaylanması ve işi yürütmek için yetki alınması.

Bunlara ek olarak, gerekli yasal hazırlıklar yapılarak aşağıdaki maddeler gerçekleştirilmelidir:

- kentsel planlama için sağlanan bütçe kaynaklarının iyileştirme ve yeni gelişme arasında dengeli olarak paylaşılacağını garantilemek;
- eski bir yapıyı iyileştirmeye karar veren yurttaşlara en azından yeni yapılaşma için yararlandıkları kadar parasal destek vermek;
- devlet ve kamu yetkililerinin parasal desteksistemini yeni bütünleşik koruma politikasını ışığında yeniden gözden geçirmek.

Yapı yasa, yönetmelik ve kurallarının uygulaması, olabildiğince bütünleşik koruma gerekliliklerini karşılayacak şekilde gevşetilmelidir.

Yetkililerin çalışma kapasitesini arttırmak için yönetimin yapısını yeniden gözden geçirerek kültür mirasından sorumlu departmanların uygun düzeylerde örgütlendiğini ve yeterli sayıda nitelikli personelle gerekli bilimsel, teknik ve parasal kaynakların onların emrine verildiğini garanti altına almak şarttır.

Bu departmanlar yerel yetkililere yardım etmeli, bölge planlama bürolarıyla işbirliği yapmalı ve kamu özel kuruluşlarıyla sürekli ilişki içinde olmalıdırlar.

Bütünleşik koruma uygun parasal araçların varlığını gerektirir.

Tüm ülkelerde uygulanabilecek bir parasal politikayı tanımlamak ya da planlama sürecindeki farklı önlemlerin sonuçlarını değerlendirmek, bunların karşılıklı yankıları nedeniyle zordur. Dahası, bu sürecin kendisine toplumun güncel yapısından doğan dış etkenler hakimdir.

Her devletin kendi parasal yöntem ve araçlarını gözden geçirmesi uygundur. Yine de Avrupa'da korumaya ayrılmış parasal kaynakları yeterli olan çok az ülke olduğu kesinlikle söylenebilir. Hiçbir Avrupa ülkesinin bir bütünleşik koruma politikasının ekonomik gereklerini yerine getirecek ideal yönetsel işleyişe henüz sahip olmadığı da açıkça ortadadır.

Bütünleşik korumanın ekonomik sorunlarını çözebilmek için şu etken önemlidir: yeni yapıların çevreleriyle uyum içinde olmalarını sağlayacak bazı hacimsel ve boyutsal (yükseklik, arazi kullanım katsayısı vb.) kısıtlamalar getirecek bir yasa hazırlamak.

Planlama yönetmelikleri, artan yoğunlukları caydırıcı rol oynamalı ve yeni gelişme yerine iyileştirme çalışmalarını özendirmelidir.

Koruma programlarının baskılarından kaynaklanan fazla maliyeti belirleyecek yöntemler gözden geçirilmelidir. Olanak olduğunca, bu restorasyon çalışmasını yürütmek zorunda olan mal sahiplerinin fazla maliyeti (ne fazlasını, ne eksikliğini) karşılayabilmelerine yardım etmek için yeterli kaynaklar bulunmalıdır.

Eğer fazla maliyeti karşılayacak böyle bir yardım sistemi kabul edilirse, tabii ki, bu yararın vergilendirilmeyle azaltılmasına da özen göstermek gerekecektir. Aynı ilke, tarihsel ve mimari önem taşıyan yıpranmış

yapı topluluklarına da uygulanmalıdır. Bu toplumsal dengenin yeniden kurulmasını sağlayacaktır.

Yeni yapılara sağlanan para ve vergi kolaylıkları, aynı oranda eski yapıların bakım ve korunumu için de sağlanmalıdır. Daha önce fazla maliyet karşılığında ödenmiş bir yardım varsa tabii ki gösterilecek kolaylık daha az olacaktır.

Yetkililer, yerel yetkililere, ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli parayı sağlayarak döner sermayeler kurmalı ve onları özendirmelidir. Bu özellikle, bu cins programların böyle çekici bir mal varlığı karşısındaki yüksek talepten doğan değer artışları yoluyla kısa, ya da uzun vadede kendini finanse edebilir hale gelebileceği bölgelerde uygulanabilir.

Yine de, tüm özel parasal kaynakları özellikle de endüstriden gelenleri teşvik etmek çok önemlidir. Sayısız özel girişim, ulusal ya da yerel düzeydeki yetkililerle birlikte oynayabilecekleri yararlı rolü ortaya koymuştur.

Bütünleşik koruma restorasyon ve iyileştirme yöntem ve teknikleri daha iyi araştırılmalı ve kapsamaları genişletilmelidir.

Önemli tarihi kompleksler için geliştirilmiş olan özel teknikler bundan böyle daha az sanatsal üstünlüğe sahip olan birçok yapı ve komplekste de uygulanmalıdır.

Geleneksel yapı malzemelerinin bulunabilmesi ve geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini garanti altına alacak adımlar atılmalıdır.

Mimarlık mirasının sürekli bakımının yapılması, uzun vadede masraflı iyileştirme işlemlerini önleyecektir.

Her iyileştirme şeması uygulanmaya başlanmadan önce iyice incelenmelidir. Aynı zamanda malzeme ve tekniklerle ilgili kapsamlı bir belge toplama çalışması ve giderlerin bir analizi yapılmalıdır. Bu belgeler toplanıp uygun merkezlerde bulundurulmalıdır.

Koruma için kullanılan yöntem ve tekniklerin bir katalogunu derlemek için araştırmaya girişilmeli, bu amaçla bilimsel kurumlar oluşturulmalı ve bunlar aralarında yakın bir işbirliği içinde bulunmalıdır. Bu

katalog hazır bulundurulmalı ve restorasyon ve iyileştirme uygulamalarının düzeyini yükseltmek isteyenlere dağıtılmalıdır.

Nitelikli personel üretmek için daha iyi eğitim programlarına esaslı bir gereksinme vardır. Bu programlar, esnek, çok disiplini kapsayan nitelikte olmalı ve yerinde uygulamaya yönelik deneyim kazanılabilecek kursları da içermelidir.

Bilgi, deneyim ve eğitilen elemanların uluslararası değişimi, tüm ilgili personelin eğitimi için gerekli bir öğedir. Bu, koruma programları hazırlamak için gerekli planıcı, mimar, teknisyen ve zanaatçı birikimini yaratmaya ve yok olma tehlikesi içinde olan restorasyon çalışmalarına özgü zanaatçıların yaşatılacağını garanti altına almaya yardımcı olmalıdır.

Nitelik kazanma, çalışma koşulları, ücret, iş güvenliği ve toplumsal statü fırsatları, gençlerin restorasyon ve iyileştirme çalışmalarlarıyla bağlantılı disiplinleri seçip sürdürmelerini sağlayacak kadar çekici olmalıdır.

Bunun yanısıra, tüm düzeylerdeki eğitim programlarından sorumlu olan yetkililer, gençlerin ilgisini koruma disiplinlerine çekmek için çaba göstermelidirler.

4. BİLİMDE KURAM

4.1 Bilimde Kuram Kavramı

Restorasyonda kuram (teori) kavramı hakkında fikir sahibi olmak için bilimsel çerçeve içinde bu kavramın genel bir tanımını vermekte fayda var. Kuramın bilimsel bir tanımını ortaya koymadan önce vurgulamamız gereken bir nokta var ki o da çeşitli kuram tanımları olduğudur. Tez konusu itibariyle bizi ilgilendiren, bilim alanında kuramın nasıl tanımlandığıdır. Bu nedenle Felsefe'nin bir dalı olan Bilim Felsefesi'nin belirlediği “Bilimsel Kuram” kavramı, tezin içeriğinde ve bu bölümde esas alınacaktır.

“Süreç olarak bilimi bir takım eylemsel ve düşünsel işlemlerin bir örgüsü sayabiliriz. Gözlem, deney, ölçme gibi olgu saptama amacı güden işlemler birinci grupta, induktif ve dedüktif çıkarım, kavram ve hipotez kurma gibi işlemler ikinci grupta yer alan işlemlerin başlıcalarıdır. Hemen işaret etmeli ki, bilimsel süreçte yer alan işlemleri eylemsel ve düşünsel diye ayırmamız kesin olmaktan uzaktır. Birinci grupta toplanan işlemler için “daha çok eylemsel” ikinci grupta toplanan işlemler için ise “daha çok düşünsel” demek doğru olur. Gerçekten, ne derece eylemsel görünürse görünsün, hiçbir bilimsel işlem yoktur ki, aynı zamanda düşünsel olmasın.”¹³

Bilimsel kuram, bilimin “daha çok düşünsel” tarafına ait olsa da yazarın da belirttiği üzere “daha çok eylemsel” tarafından kesin hatlar ile ayrılmaz. Kuram, belli mantıksal süreçler yanında gözlem, deney ve ölçme süreçlerinin birleşmesidir. Kuram ve uygulama arasındaki ilişkiye dair şu saptamalar da önemlidir:

“...Bilimin, salt matematik ve formal mantık dahil, bütün diğer düşünme biçimlerinden ayıran belirgin özelliği olgusal oluşudur. Doğrudan ya da dolaylı olgulara ilişkin olmayan hiçbir sav, varsayım veya teori bilimsel olma niteliğini kazanamaz; olguların doğrulamadığı hiçbir önerme kabul edilemez. Öte yandan, olgular kendi başına bir şey ifade etmez, ancak bir hipotez veya tezinin ışığında bilimsel incelemeye veri niteliğini kazanırlar.

---

¹³ Yıldırım,C., Bilim Felsefesi, 1991, 11.

Kant'ın deyişii ile kavramsız olgu kör, olguya dayanmayan kavram boştur. Bilim bu iki öğenin karşılıklı etkileşimini içeren bir süreçtir.”¹⁴

Son olarak Bilimsel Kuram'a ilişkin bazı önemli saptamalara örnek vermeye devam edelim;

“...Eğer bir varsayımı olgular sürekli olarak doğruluyorsa, bu varsayım genelde kabul edilen bilimsel bir teori olur.”¹⁵

“Kuram, gözlenmiş belli olgusal ilişkileri açıklamak amacı ile ortaya atılan kavramsal bir dizgedir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere kuram olguları ve olgular arasındaki ilişkileri açıklamaya yarayan sistematik bir genellemedir. Genelliği nedeniyle kuram, gözlemsel ilişkileri olduğu gibi gözlem dışı ilişkileri de dile getiren açıklayıcı nitelikteki genelleme ya da kanunların olgusal düzeydeki ilişkilerin açıklanmasında ya da önceden kestirilmesinde öncül (aksiyon) görevi gören bir kavramdır. Kuram bir takım olguları ya da olgusal ilişkileri açıklayan genel bir kavramsal dizge olmak nedeniyle, bilimsel bulguları sistemleştiren üst düzeyde bir zihinsel çalışma gerektirir.”¹⁶

---

¹⁴ Yıldırım,C., Bilim Felsefesi, 1991, 11.

¹⁵ Ernst von Aster, Bilgi Teorisi ve Mantık, 1994, 170.

¹⁶ Armağan, İ., Bilimsel Yöntem 1,1983, 31-32.

4.2 Bilimsel Kuram Yönünden İlkelerin İrdelenmesi

Bu aşamaya kadar bilimdeki ilke ve kuram kavramlarına açıklık getirmeye çalıştık. Bilimsel ilke konusunu ve restorasyona bilimsel ilkenin nasıl yansıdığını inceledikten sonra bilimsel kuramın tanımına değindik. Şimdi de, restorasyon ilkelerini ve mevcut ilkelerin kuramlaşp kuramlaşmadığını daha önce tanımladığımız kuram kavramı içinde anlamaya çalışacağız. Bu alt başlığın ismi “restorasyonda kuram” konmamıştır; çünkü daha sonra da açıklamaya çalışacağımız gibi restorasyonda bir kuramın oluşmuş olduğunu söylemek zordur. Bu yüzden, mevcut ilkelerin bilim kuramı açısından değerlendirilmesini belirten bir başlık daha uygun düşmektedir.

Bir önceki bölümde hem restorasyon ilkelerine örnek vermek amacıyla hem de bu bölümde kullanabilmek için üstünde uzlaşma sağlanmış restorasyon konulu metinlerin bir dökümünü verdik. Bu metinlerin bazı maddeleri restorasyonun genel ilkeleri olarak kabul edilmektedir. Bunlardan bir kaçını tekrar hatırlayalım:

“Çağdaş uygarlıkla ilişkisini yitirmiş artık kullanılmaz olan, antik devre ait anıtlar gibi anıtlara gelince, öncelikle eksiklerin tamamlanmaları akıldan çıkarılmalı ve sadece anastylosis, yani var olup da ayrılmış parçaların birleştirilmesi düşünülmelidir. Birleştirilirken kullanılan nötr malzeme, genel hatların belirmesinde ve yapının sağlamlştırılmasında gerekenin en azı (asgarisi) olmalıdır.”¹⁷

Bu maddeyi irdilemeden önce önemli bir noktayı açıklamak gerekmektedir. Alıntıladığım bu madde, Cevat Erder’in “Tarihi Çevre Bilinci” adlı kitabındaki Carta Del Restauero Tüzüğünün Türkçe çevirisinde bulunmaktadır. Tüzüğün özgün hali olan İtalyanca metinde “Çağdaş uygarlık ile ilişkisini yitirmiş” tabiri yer almamaktadır. Belirttiğim tanımlama sadece Sayın Cevat Erder’in kitabındaki çeviride bulunmakta olup, çeviri yorumunda aşırıya kaçıldığı söylenebilir. Maddeyi diğer çeviriler ve özgün hali ile karşılaştırdığımızda çeviri anlamında bir başka hata gözükmemektedir.

---

¹⁷ Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, 1975, 284: Carta Del Restauero, madde 3. Tez içinde bir diğer Türkçe çeviri ile alıntıladığım bu madde karşılaştırılabilir, bkz. 3.3 Restorasyonda üzerinde uzlaşmış kimi genel restorasyon ilkeleri, sy. 13, madde 3.

Kavramsal boyutta sözcük kullanımının önemini göstermesi bakımından, bu hatalı çeviriden bir alıntı yapıp irdelemeyi uygun gördüm.

Bu madde de açıkça dile getirildiği gibi antik döneme ait eserlerin yeniden inşa edilmesine (reconstruction) veya eksik kısımların tamamlanarak eserin özgün haline getirilmesine karşı durulmaktadır. Her ne kadar “Carta Del Restauro” restorasyon tüzüğü zamanında henüz “Kültürel Varlıklar” kavramına geçiş olmasa da “Tarihi anıt ve çevresi” kavramı mevcut olup bu kavram antik çağ eserlerini dışlayan bir özellik göstermez. Carta Del Restauro’nun üçüncü maddesinde dile getirilen görüş daha sonra “Venedik Tüzüğü”¹⁸ ve “Atina Anlaşması”¹⁹ nın içeriğinde de aynen sürdürülmüştür. Böylelikle, “Kültürel Varlıklar” kavramına geçişten sonra da aynı tutum sergilenmiş, özellikle antikçağ eserlerine karşı ortak bir “yeniden inşa etmeme” kaygısı güdülmüştür. Sözünü ettiğimiz maddenin kavramsal sorgulama sonucu ortaya çıktığını söylemek zordur. Harabeye dönmüş eserlere yapılacak restorasyon çalışmalarının pahalıya mal olacağı açıktır. Bu tür yapıların sadece “koruma” veya “anastylosis” (yalnız mevcut özgün parçaların kullanılmasıyla yapının ayağa kaldırılması, Resim 1-2) tekniği ile iyileştirilmesinin istenmesi, maliyet ve zaman etkenleri yüzündendir. Bu da bize, varılan ilkenin ya da yargının uygulama ağırlıklı bir nedenden dolayı ortaya çıkmış olduğunu işaret etmektedir.

Bu maddede “Çağdaş uygarlıkla ilişkisini yitirmiş artık kullanılmaz olan” dan kastın ne olduğu belirsizdir. Yukarıda yaptığımız iyimser tahmin ne açıdan bakılırsa bakılsın “Çağdaş Uygarlıkla ilişkisini yitirmiş” yargısına mazeret olamaz. Bir “Tarihi Anıt” veya “Kültürel Varlık” olarak sınıflandırılan nesnenin nasıl olup da çağdaş uygarlık ile ilişkisinin kesilebileceği düşünülebilir, anlamak güçtür. Eğer kastedilen, eserin herhangi bir şekilde işlevinin kalmadığı ise, kullanılan tanımın bunu karşılamadığı açıktır.

Antik dönemden kalma bir tiyatro, bir çarşı ya da tapınak yakın tarih geleneksel konut örnekleriyle aynı sınıfa yani “Kültürel Varlık” sınıfına girer. Fakat bu sınıflamanın içinde belli dönemlere ait olanların yeniden inşası veya

---

¹⁸ Venedik Tüzüğü tamamı için bkz: sy.18.

¹⁹ Atina Anlaşması için bkz.: sy. 15.

tamamlanmasının sakıncalı görülmesi burada çelişkili bir durumun olduğunu göstermektedir. Tarihi belge sıfatı, kültürel varlıkların hepsinin ortak ve öncü niteliğidir. Belgenin tarihsel bir veri olarak yaşatılması ve anlaşılır kılınması demek olan yeniden inşa veya tamamlama çalışmaları, kültürel varlık kavramının içine giren tipik bazı nesnelere özgü değildir. Aynı yaklaşımı kültürel varlık kavramı içine giren tüm tarihi belgeler hak eder (Resim3-4). Tartışma ancak hangilerinin öncelikli olarak seçileceğinin yöntem bilgisi üstüne olabilir (Resim5-6).

Bir başka örnek olarak Atina anlaşmasının altmış altıncı maddesi gösterilebilir:

“...çok sayıda örnek yapıların tekrar edilmiş olduğu bir durum karşısında kalındığında, bunların bazıları belgeleme amacıyla korunarak diğerleri yıkılır; diğer durumlarda, sadece bir anı veya gerçek bir değer taşıyan kısımlar ayrı tutularak gerisi yararlanabilecek şekilde değiştirilir.”²⁰

Bu madde, uluslararası toplantılarda genel ilkeler olarak kabul edilen bazı önermelerin, kavramsal sorgulamadan ziyade uygulama sorunlarına getirilmeye çalışılan acil kararlar olduklarının bir göstergesidir. Maalesef yeni sorunlar yaratmaktan öteye de gitmezler. Bu tür bir kararın kavramsal çözümleme yolu ile ortaya konmadığı, konuyu biraz irdeleyince ortaya çıkmaktadır. O dönemdeki “eski eser”, “tarihi anıt ve çevresi” kavramlarının bu karar ile çeliştiğini görmek zor değildir. Bu kavramların tanımları içinde herhangi bir eski eserin belirtilen nedenler ile yıkılmasını öngörmek söz konusu bile değildir. Doğal olarak bu böyledir çünkü bu kavramlar kültürel değerleri korumak için oluşturulmuşlardır, yok etmek için değil. Daha baştan, mevcut bazı temel koruma kavramlarıyla çatışmak suretiyle karardaki kavramsal tutarsızlık su yüzüne çıkmaktadır.

Bu maddenin içerdiği ilkesel kararın çözümlenmesi hemen bazı soru işaretlerini ve belirsizliği göz önüne getirmektedir. Birden fazla örneği bulunan yapıların hangilerinin kalıp hangilerinin yıkılacağı kararının hangi ölçütlere dayanılarak verileceği; bu karar verilirken bilimsel gerekçelerin ortaya konup

---

²⁰ Atina Anlaşması için bkz: sy, 15.

konamayacağı; eserlerin birlikte oluşturduğu dokunun bir anlamı olup olmadığı gibi çetin soruların sınamasından, bahsi edilen kararın bilimsel bir nitelik içinde çıkmasına imkân yoktur. Kararın tarihi doku kavramıyla olan uyumsuzluğu üzerinde durmaya bile gerek yoktur. Şehircilik açısından tarihi doku kavramının henüz gelişmediğini bile varsaysak, o dönemde tarihi anıt ve çevresi kavramlarının bu tür bir kararın öne sürülmesine engel teşkil etmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

“...sadece bir anı veya gerçek bir değer taşıyan kısımlar ayrı tutularak gerisi yararlanabilecek şekilde değiştirilir.”²¹

Kararın bu cümlesindeki önermenin ne kadar sağlıklı olabileceğine dair ülkemizden bir örnek vermekte fayda var. Ankara Hacettepe’de 1949 yılında Şehir Meclisi kararı ile “Mehmet Akif Ersoy Evi” ilan edilen ve müzeye dönüştürülen geleneksel sivil mimari örneği bir yapı bulunmaktadır (Resim 7-8). Bu evin asıl hikâyesi ise, Mehmet Akif’in gerçekte kaldığı evin bilmeden yıkılması ve sonradan hatanın fark edilmesi sonucu yanı başındaki yapının meclis kararı ile şairimizin evi adını almasıdır (Sözlü Kaynak Prof.Dr. Ümit Serdaroğlu).

Bu trajik komik olay, neyin bir anı veya gerçek bir değer taşıdığını anlamanın zorluğuna ve çıkabilecek sorunlara dair güzel bir örnektir. Kimin, neye göre bir değer vereceği her zaman bilimsel bir tutarlılık içermeyebilir.

Restorasyonda, restorasyon nesnelere yaklaşım açısından, alıntıladığımız maddedeki gibi bir yaklaşımın çözümden çok sorun üreteceği ortadadır.

Bu tür yaklaşımların sonuçlarını, ülkemizde sivil mimari yapıların korunması konusunda yarattığı sorunlar yüzünden iyi bilmekteyiz (Resim 9-10-11). Bugün bile bu konuda tam bir fikir birliğinin olduğunu söylemek zordur. Bunu, konuyla ilgili koruma kurulu ilke kararlarının devamlı değişmesinden anlayabiliriz (Resim 12-13).

Tartıştığımız kararın ortaya koyduğu bir diğer nokta ise restorasyonda uluslararası düzeyde bir devamlılığın eksik olduğudur. Örneğin yukarıdaki

---

²¹ Atina Anlaşması için bkz: sy.15, madde 66.

kararda ortaya konan çok tekrar edilmiş yapıların yıkılabileceği görüşü, VI. Uluslararası Mimarlar Kongresi (Madrid-1904) kararlarının bazı maddelerine ters düşmektedir. Anıtları ölü ve yaşayan olarak iki kümeye ayıran bu kararlarda, ölmüş sayılan anıtların yıkıntı haline gelmesini önlemeye yetecek düzeyde sağlamlaştırılmalar ile korunmaları öngörülmüştür. Kısacası Atina anlaşması'ndan otuz yıl önceki bir uluslararası toplantıda, ölü de olsa eserlerin korunmasına yönelik bir yaklaşım vardır. Daha sonra bu yaklaşımlar fazla korumacı görülmüş olsa gerek, Atina anlaşmasındaki maddelere ihtiyaç duyulmuştur. Ancak altını çizmekte fayda var; bu yaklaşım yalnızca mevcut uygulama sorunlarına çare bulmaya yönelik, kısa vadeli düşünmenin sonuçlarıdır. Bu tür kararların alınmasında kavramsal bir irdelemenin yapılmış olduğunu söylemek zordur. Bir diğer açıdan, ilkesel düzeyde kaynak olan uluslararası toplantıların tutarlılık düzeyini ve restorasyon gibi sürekliliğe ihtiyaç duyulan bir alandaki eksikliği göstermesi bakımından, bu kararlar önem arz etmektedirler.

Yukarıdaki örnekleri vermemizin nedeni, kavramsal yaklaşımdan yoksun bir şekilde restorasyon eylemine giriştiğimiz zaman, elimizde ilke diye kabul ettiğimiz ve uluslararası boyutta da kabul görmüş bazı önermelerin, restorasyon eylemini nasıl engellediğini göstermek içindir. Bu bakımdan, restorasyonda kuramdan bahsedilebilmesi için kavramsal yaklaşımın gerekliliği şarttır. Bu olmadığı zaman, Uluslararası nitelikteki ilkesel kabullerin kısır kalması ve uygulama zorlukları yaratması kaçınılmazdır. Kuramsal yaklaşımı kavramsal çözümlemeyle aynı tutmakta fayda vardır. Her eserin kendine özgü koşulları içinde anlaşılabilmesinin ve ona göre bir müdahalede bulunabilmenin yolu, restorasyon kavramları ve ilkeleri arasında uyumlu bir dengeyi sağlanması sonucu oluşabilecektir. Kuram dediğimiz kavram da zaten, bu dengeyi kurulması sonucu ortaya çıkan bir bakış açısidir.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, restorasyon alanında ilkesel boyutta bir birikime sahip olunduğu açıktır. Fakat açıklamaya çalıştığımız gibi kavramsal yaklaşımın yeterli düzeyde olmaması, kavramsal gelişmenin dolayısıyla kuramsal düzeyin oluşmasını engellemektedir. Oysa, restorasyon eylemi öncesi ve sonrasında bu yaklaşımı sergilemek zorunludur. Aksi takdirde

ne restorasyon nesnesi üzerinde doğru çözümlene yapıp tutarlı olan uygulamayı saptayabiliriz ne de bitmiş bir uygulamayı değerlendirirken sağlıklı eleştirel yaklaşımlarda bulunabiliriz.

Restorasyonun önemli kavramsal birikimleri olan restorasyon ilkeleri, uygulamaların usullama yoluyla kavramlaştırılması sonucu oluşur. Varılan ilke veya önermeler, restorasyon uygulamasında dikkate alınması gereken kuralları belirledikleri gibi yapılan işin anlamını da oluşturmaktadırlar. Restorasyonda “kuram” dediğimiz kavram ise bu tanımdan biraz farklıdır. Bilimde kuram kavramını açıklarken yaptığımız tanımda ilkelerin ve çıkarılan genel önermelerin oluşturduğu bütüne kuram dediğimizi anımsayalım. Kuramın, onu oluşturan ilke ve önermeler arasındaki ilişkiler sistematığının ortaya konması olduğunu da hatırlayalım.

Bu yönden baktığımızda, restorasyon biliminde uygulamalara dayanak olarak gösterilen ilke ve önermelerin bir bütün oluşturduğunu söyleyemeyiz. Bu eksiklik iki şekilde kendini göstermektedir. İlki, kabul edilmiş yaygın kavram, ilke ve önermelerin uygulamaya dönük yetersizliği; ikincisi ise, genel olarak restorasyon uygulamasında kavramsal düzeyde bir sorgulamanın yapılmıyor olmasıdır. Bunlardan ilkinin örnek, ilke kabul ettiğimiz yaklaşımların, farklı restorasyon nesnelere özel koşulları içinde yetersiz kalmaları ve uygulandıkları takdirde nasıl olumsuz sonuçların ortaya çıktığıdır. İkincisine örnek olarak, restorasyon eğitimindeki eksiklikler, kavramsal yaklaşımın göz ardı edilmesi ve yine bunlara rağmen yapılan sözde restorasyon uygulamalarının yol açtığı kültürel kayıplar gösterilebilir.

Kuramsal yaklaşımın ve uygulama tekniğinin bir arada olmasının önemini çok iyi vurgulayan ve tüm restorasyon sürecini güzel bir şekilde betimleyen tanımlamayı alıntulamakta fayda var. Bu alıntı içinde ayrıca dikkate değer öneriler de mevcuttur.

“...Bilimsel bir araştırma ve uygulamanın bir kaç safhası vardır. Verilerin toplanması, irdelenmesi, kuramsal yaklaşım ve uygulama tekniği geliştirilmesi ve uygulanması. Daha sonra bilimsel gelişmenin tamamlanması için uygulama sonuçlarından geriye dönülerek, ilk veriler, kuramsal yaklaşım ve uygulama tekniğinden olan sapmaların irdelenmesi gerekmektedir. Bütün bu

çalışmalar hem uygulama hem de kuramın belirlenmesi için gereklidir. Koruma da eğer bir bilimse durumu aynı olmalıdır. Öncelikle büyük kentlerde, sonra ülke bütününde, şimdiye kadar yapılmış olanların geriye doğru sonuçları, uygulama süreci, kuramsal yaklaşımların araştırılıp irdelenmesi, akademik mesleki çevrelere ve topluma yayılması gerekir. Bu konudaki gizlilikler, korkular ve rivayet toplumu olmanın dedikodularından artık kurtulmak gerekmektedir. Hatta bir adım daha ileriye giderek, bu seminerde daha öncede belirtildiği gibi, Koruma Kurulları tarafından kabul edilen ve uygulanan her projenin Kültür Bakanlığı tarafından yapılacak bir yayınlara tanıtılmasını önermekteyim. Tabii bu yayında o yapının eski ve yeni durumu ile ilgili belgeler ve koruma kararları da olacaktır. Bu tür bir çalışmanın yapılması her türlü spekülasyon düşünceleri önleyebilecek ve her şeyin açıkça görülüp tartışılmasını sağlayacaktır. Hem kuramın hem uygulamanın birlikte gelişmesi ve yürümesi için bu gereklidir kanısındayım.”²²

Eğer koruma bir bilimse, bilimin kavramlarıyla tanımlanması gerekir. Özellikle restorasyon konusunda kuram ilke ayrımının sağlıklı bir şekilde yapıldığını söylemek zordur. Bu durum, kuram kavramının günlük dilde ve geleneksel felsefe içindeki tanımından kaynaklanıyor olabilir.²³ Ama her ne nedenle olursa olsun ortada bir tanımlama çelişkisinin olduğu açıktır. Bu konudaki araştırmamda rastladığım bir örneği vermek gerekirse; Sayın Zeynep Ahunbay’ın “Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon” adlı kitabında, “Çağdaş Restorasyon Kuramına Doğru” başlığı ve bu başlık altında kullanılan bazı terimler dikkat çekicidir.

“Boito’nun 1883’de açıkladığı ve çağdaş onarım kurallarının öncüsü kabul edilen bu ilkeler şöyle sıralanmaktadır...”Boito’nun getirdiği 5 maddelik ilkeler sıralandıktan sonra devam edilir:

“Boito’nun belirlediği ilkelerin uluslararası düzeyde kabulü ve yayılması, onun kuramını geliştiren Gustavo GIOVANNONI’nin (1873-1947) katkılarıyla oldu.”

---

²² Binan,C., Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, 1993,52-53: Türkiye’de koruma konusundaki temel çelişkiler ve toplumsal yansımalar üzerinde saptamalar ve öneriler.

²³Akarsu, B., Felsefe Sözlüğü, 1998. Kuram kavramının tanımı için bkz: sy. 120.

Bu anlatımda Boito ve Giovannoni'nin ortaya attığı fikirlerin ilke mi kuram mı olduğu açık değildir. Görünüşe göre hem ilke hem de kuramdırlar. Ama bilimsel anlamda bu iki kavram farklıdır ve bir şey hem ilke hem de bir kuram olarak tanımlanamaz. Nesnel bir değerlendirme ve daha önceki bölümlerde yaptığımız bilimsel kuram ve ilke tanımlarına dayanarak, Boito ve Giovannoni'nin ortaya koyduğu fikirlerin ilke düzeyinde olduğunu söylemek mümkündür. Hatta bunları restorasyonda kuramsal çalışmalar veya kavramsal yaklaşımlar olarak da değerlendirebiliriz. Ama bu çalışmaların bir “kuramı” oluşturduğunu söylemek, kavram karışıklığı yapmaktan ileri gitmez.

Bu açıdan, kuramın ortaya çıkması için belli bir birikim ve kavramsal düzeyin oluşması gerektiğini belirtmekte fayda vardır. Modern restorasyonun kısa tarihinde henüz ilkesel düzeyden öteye gidildiği söylenemez. Bu konuda bir kaç alıntı yapmakta fayda var:

“...büyük bir hareket safhasına girmiş olup teknik yönü hayli ağır basan anıtların korunması konusunda ilgili sorumluluk taşıyanlar çok genel olarak vaaz edilmiş kurallarla çalışmak zorundadırlar.”

“Anıtlara herhangi bir müdahalenin gerekli olup olmadığı gibi temel meselede dahi fikir birliğine erişilmiş olduğu iddia edilemez. Bundan ötürü, halen anıtların korunmasıyla ilgili çözümlerin, genel olarak, anıtlara olan ilgiyi, kişilerin ve ortamın tutumunu gösterdiği izlenmektedir. Henüz esas, korumak ve korumamak sorusu teşkil etmektedir. Anıtların korunmasında tek istikrarlı özellik, getirilen çözümlerin devamlı olarak değişmekte olmasıdır.”²⁴

Yukarıdaki alıntının yapıldığı kitap yetmişlerin başından kalmış olmakla beraber günümüzde değişen pek bir şey yoktur.

Diğer yandan, koruma kavramının uluslararası boyuttaki bildirilerde içeriğinin giderek genişlediği ama çok fazla derinleşmediğinin altını çizmek önemlidir. Venedik Tüzüğü'nden sonra koruma kavramının, anıt ve çevresi, şehircilik, korunması gerekli doğal çevre, sit alanları gibi konular ile kapsamı genişletilmiştir.

---

²⁴ Erder,C., Tarihi Çevre Kaygısı, 1975, 9.

Bu haklı gelişmeler ne yazık ki koruma kavramında derinleşme sağlanmadan kapsamın genişlemesine neden olmuş bu da zaten belirsiz durumu daha da karmaşıklaştırmıştır. Kavram karışıklığının ve tutarsızlığının en başta gelen nedenlerinden biri, sağlam temellere dayandırmadan bir kavramın genişletilmesidir. Böylece kavram her şey hakkında konuşan ama bir şey söylemeyen sözde bilge adam haline gelir.

Konuyla ilgili olarak, uluslararası ölçekte dahi kavramsal çıkmazların mevcut olduğunu bilmek önemlidir. Örnek olarak, İngilizce’de restorasyonu tanımlayan kavramların çokluğu gösterilebilir. Avrupa ve Anglo Sakson restorasyon geleneklerine baktığımızda, restorasyon uygulamalarını betimleyen -her biri küçük farklar arz etse de- tanım sınırları belirsiz pek çok kavram kullanılmaktadır. Bunlara örnek olarak; preservation, restoration, rehabilitation, revival, protection, renewal, conversion, transformation, reuse, rebirth, revitalization, repair, remodelling, redevelopment, rescue, reconstruction, refurbishing vb.⁷ Tüm bu kavramlar restorasyona dair olguları tanımlama amacı ile kullanılmaktadır. Ancak tanım sınırlarının belirsiz olması, çoğu zaman aynı olguyu açıklamak için farklı kavramların tercih edilmesine olanak sağlamakta, böylece istemeden de olsa bir kavram karmaşası yaratılmaktadır. Üstüne üstlük örnek verdiğimiz kavramlar çoğunlukla yapı restorasyonuna yöneliktir. Restorasyonun diğer alanlarını da hesaba katarsak karmaşa daha çok artar. Yukarıda örneklerini verdiğimiz kavram bolluğunun temel nedeni, farklı restorasyon geleneklerinin olmasıdır. Örneğin bizim ülkemizde restorasyon (İng: restoration) kavramı genel kabul görmüş olup, aynı kavram Amerikan restorasyon geleneğinde “preservation” sözcüğü ile tanımlanmaktadır. Bir başka restorasyon geleneğine baktığımızda ise aynı kavram “konservasyon” (İng: conservation) sözcüğü olarak karşımıza çıkar.²⁶ Durumun böyle olması, bir uluslararası restorasyon dilinin henüz oluşmadığını gösterir niteliktedir. Ortak bir restorasyon dilinin oluşmamış olması da, o alanda kavramsal yaklaşımın yeterli ölçü de yapılmadığının bir kanıtıdır. Tüm bunlardan

---

⁷Vinas, S, M., Contemporary Theory of Conservation, 2005,7.

²⁶ Vinas, S, M., Contemporary Theory of Conservation, 2005, 7.

yapacağımız nihai çıkarım ise, temelini kavramsal yaklaşım eksikliğinden alan “kuramlaşamamanın” var olduğu gerçeğidir.

Şunu hatırlamakta fayda var, ilkeler veya genel önermeler alt alta yazıldıklarında bir kuram ortaya çıkarmazlar. Kuram, deney ve kavram ikilisinin bir sonucudur. Kuram için derinleştirilmiş, irdelenmiş, sorgulanmış kavramlara ve bunları tutarlı bir şekilde kurabilmek için uygulama bilgisine sahip olmak ve uygulama yapmak gerekir. Ancak bu süreçler sonunda oluşan birikim kuram düzeyine erişebilir ki, kuramda aslolan ilke ve ilkeyi oluşturan kavramların ulaştığı bu düzeydir. Restorasyon nesnelere kendilerine özgü koşulları, kuramı oluşturan ilke ve kavramların kapsamlı ve derinlikli olmasını zorunlu kılmaktadır.

Kuram kavramının kullanımı ve anlaşılması konusunda genel bir hatanın olduğu göze çarpmaktadır. Kavramın kullanılmasındaki yanlışlık yalnız restorasyon konusunda değil, başka disiplinlerde kavramsal bir takım konuları açıklama çabalarında da görülebilmektedir. Bu yanlış veya eksik kullanma olarak nitelenebilecek durumun nedenleri çok çeşitli olabilir. Bazılarına kuram kavramının tanımı sırasında değindik. Bu durum, tezde devamlı altını çizdiğimiz kavramsal yaklaşım eksikliği ile özellikle ilgilidir. Kuram tanımının ve onunla ilgili kavramların net olarak bilinmemesi, herhangi bir alanda yapılacak kuramsal yaklaşımların niteliğini de doğal olarak etkiler.

Kuram kavramının tanımında yapılan başlıca hata, bir olaylar silsilesini açıklamaya yarayan ilkeler bütününe, bir sistemin sadece akla gelmesidir. Her ne kadar bu tanımın doğru tarafı olsa da kuram yalnız bundan ibaret değildir. Restorasyon alanından örnek vermek gerekirse; restorasyonda belli bir kuramın olamayacağı veya her türlü restorasyon nesnesinin değerlendirilmesinde kullanılabilir bir sistemin oluşturulamayacağı ileri sürülebilir. Bu yargı, ancak kuram kavramına eksik bakılırsa doğrudur. Yanılgı, daha önce de belirttiğimiz gibi kuramın sadece olgular demetini açıklayıcı sabit bir sistem olarak görülmesi yüzündendir. Oysa kuramı tanımlarken kuramın olguları açıklayıcı bir sistem olması yanında, bir önemli noktayı daha belirtmeliyiz.

Kuram sabit bir sistem değildir. Restorasyon alanında kuram, restorasyon nesnelere değerlendirilip en uygun müdahaleyi saptamamızı sağlayacak alt alta yazılmış maddeler birliği ya da bir kullanım kılavuzu değildir. Kullanım kılavuzunda bir nesnenin nasıl çalışacağı ve kullanılması gerektiği yazılıdır. Tek tek kılavuzdaki maddeleri uygularsanız amacınıza ulaşırsınız. Ancak kuram denilen kavram bu tür işleyişe sahip bir sistem değildir. Kuram kavramına olguların açıklayıcısı kanunlar bütünü olarak bakılması, daha önce de söylediğimiz gibi eksiktir. Yanlış değil ama eksiktir.

Kuramın tanımını ve ne işleve sahip olduğunu iyi anlamak gerekir. Kuramın mevcut ilke ve önermelerinin yanıtlayamadığı veya öyle gözüktüğü durumlar olabilir. Ancak bu durum, kuramın yetersiz kaldığının veya kuram olarak niteliğinin azaldığının bir göstergesi değildir. Modern fizik yasalarının açıklayamadığı gözlem verileri olduğu gibi, restorasyonda da genel ilke ve önermelerle açıklanamayan veya kolay çözümlenemeyen özel koşullara sahip restorasyon nesnelere bulunabilir. Bu noktada kuram geçersiz demek çok doğru olmaz.

Kuramın ilkelerinin veya önermelerinin açıklayamadığı durumlar yine kuram içindeki kavram ve ilkelerin mantıksal süreçler içinde ele alınmasıyla cevaplanabilir. Her açıklanamayan olgu kuram için bir sınamadır, başarısızlık değil. Başarısızlık, yeni olgulara kavram ve ilkelerin irdelenmesi sonucunda dahi bir karşılık bulunamıyorsa ortaya çıkar. Bu karşılık bulunamama zaman içinde artar ve çözümsüzlük noktasına gelirse, kuram artık yaşayamaz. Ama bunun olduğu güne kadar, kuram denilen sistem yeni öznel koşullara sahip olgular ile sürekli sınılanır. Bu sınamalardan her geçtiğinde kuram daha sağlam temellere oturur. Bir kuramın gücü ve kapsamı, yeni ve farklı olgulara kendi içinden çıkardığı yanıtlar doğrultusunda artar. İşte kuram kavramından söz edilirken göz ardı edilen kuramın bu yönüdür.

Özgün koşullara sahip pek çok ögenin bulunması, restorasyonun kuramsal bakımdan zayıf veya eksik bir alan olduğunu değil, tam tersine kuramsal yönden zengin bir çalışma alanı olduğunu gösterir. Kuramsal gelişmenin gerçekleşmesi için tek şart, mevcut zengin alanın bilincine varılarak bu alanda çalışılmasıdır.

5. RESTORASYONDA KURAMSAL GELİŞMENİN OLUŞMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Restorasyonu bilim olarak kabul edip, bir restorasyon kuramından bahsedebilmemiz için temel bazı konularda ilerleme sağlanması gerekmektedir. Bu temel konuları şu şekilde sıralayabiliriz:

5.1. Restorasyonun Bilimsel bir meslek haline gelmesi

Restorasyonun bilimsel bir meslek dalı haline gelmesi kuşkusuz restorasyon eğitimi ve eğitim politikasıyla doğrudan ilgilidir. Bu konuda maalesef özellikle Türkiye’de geri durumdayız. Türkiye’de restorasyon eğitimi iki senelik meslek yüksek okulları ve mimarlık bölümlerindeki restorasyon yüksek lisans programları olarak varlığını sürdürmektedir. Bunların dışında tek istisna İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Anabilim Dalıdır. Bu ana bilim dalında lisans eğitimi dört sene olup, genel eğitim taşınabilir eserlerin restorasyonu üzerinedir. Kültür ve Tabiat Varlıklarının hiç bir coğrafya ile kıyaslanmayacak ölçüde çeşitlilik gösterdiği bir ülkede, restorasyonun teknik bir meslek veya uzmanlaşma alanı olarak görülmesi, yetersizliğin ve tıkanıklığın ana nedenlerindedir. Eğitimi iki senelik yüksek okul ya da yüksek lisans süresi ile sınırlandırmak -iki senelik meslek yüksek okulundan sonra akademik ilerleme sağlamak mevzuata göre olanak dışı- bu alanda elle tutulur bilimsel ilerlemenin gerçekleşmesini pek mümkün kılmamaktadır. Akademik açıdan eğitimin kısır kalması, bu alanda çalışanların teknik elemanlar olarak görülmesine yardımcı olmaktadır. Restorasyon alanında eğitim gören ve çalışanlar da kendilerine biçilen “teknik eleman” sıfatını kabul eder görünmektedirler. Prof.Dr. Metin Tapan’ın şu görüşü, saptamamızı destekler niteliktedir:

“Batıda restorasyon konusunda çalışanlar ile yine ülkemizde uygulama yapan restoratörler karşılaştırıldığında, bizde bu mesleğin ihmal edildiği görülür. Labarotuvanlarla, büyük bir tarih bilgisiyle yetişen batılı restoratörlerin yanında bizim restoratörlerimizin büyük bir bölümü kendilerini uygulama

aşamasında yetiştirme çabası içindedirler. Bu durumda ister istemez bu iyi niyetli meslek adamlarının yanlış uygulamalar yapmalarına yol açmaktadır.”²⁷

Türkiye’deki restorasyon uygulayıcıları ve uygulamasına dair, yine Sayın Mete Tapan’ın bir diğer saptaması önemlidir;

“Maalesef mimar diplomasına sahip herkesin restorasyon yapabildiği bir ülkede yaşıyoruz. Uzmanlığın bu denli değersiz kılındığı bir ülkede yaşamanın acısını belki henüz fark etmiş değiliz. Ancak gelecek nesiller, koruma olgusu altında ne kadar yanlış işler yapıldığını ileride gördükçe, herhalde bugünleri iyi anmayacaklardır.”²⁸

Restorasyon uygulayıcısına ve restorasyonun bilim olma niteliğine yaptığı vurgu nedeniyle Cevat Erder’in şu cümlelerini alıntulamakta fayda var;

“Tarihi anıt ve çevre korunmasıyla doğrudan doğruya ilgili konularda mimar, yerini uzmanına bırakmalıdır. Onarım konusundaki bilimsel gelişmenin red edilebileceğine, hatta küçümsenebileceğine dahi inanmıyoruz. Burada, bu tür davranışlar için verilen, ormanı ağaçsız düşünme hatasına düşme örneğini hatırlatabiliriz.”²⁹

“Ayrıntılı kurallarla basite indirilmemiş dahi olsa bilinçli bir tutum isteyen bir meslek hatta bir bilim dalı olmaya yönelmiş bir konuyla karşı karşıya olduğumuz gerçektir.”³⁰

Bu son alıntı Sayın Erder’in 1971 tarihli “Tarihi Çevre Kaygısı” kitabından olup, ülkemiz açısından o tarihten bu yana restorasyonun bir meslek hatta bir bilim dalı olmaya yönelmiş olma durumunda kayda değer bir değişiklik olmamıştır. Bu durum bu başlık altında anlatmak istediklerimizi özetler niteliktedir (Resim 14-15-16).

Ülkemizde koruma eğitimine değinen pek çok makale, kitap vs. de koruma bilincinin gelişmesi açısından halkın bilgilendirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Yaygın eğitimde bu konuyla ilgili derslerin konulmasından başlayarak çeşitli öneriler getirilmiştir. Ama koruma eğitimi konusunda, genel

---

²⁷ Tapan, M., Koruma Bilinci,1991,62.

²⁸ Tapan, M., Koruma Bilinci, 1991,58.

²⁹ Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci,1975, 249.

³⁰ Erder, C.,Tarihi Çevre Kaygısı, 1971,91.

anlamda konunun sadece yaygın eğitim sorunu olarak ele alındığı ve restorasyon eğitiminin sorgulanmasının yapılmadığı bilinmelidir.

Bununla birlikte bu konuyu dile getirenler de yok değildir. Ünlü mimarlarımızdan Sayın Cengiz Bektaş sorunun altını çizenlerdendir.

"Ancak gelin görün ki, Türkiye'de, bugün eline şöyle bir tuğla bile almamış kişilere üç beş kitap özetletip, onarım uzmanlığı (master) veriyoruz"³¹. Sayın Bektaş "Koruma Onarım" adlı kitabında, koruma eğitiminin mimarlık lisans eğitiminin bir parçası olması gerektiğini de dile getirmektedir.

5.2 Restorasyonun Kurumsallaşması

Eğitimin kısır kalmasının bir başka sonucu ise o alanda kurumlaşmanın gerçekleşmemesidir. Kültür varlıklarını koruma bilinci eksikliğinin ülkemizde hissedilmesinin önemli nedenlerinden biri olarak, bilimsel bir alan ve meslek olarak restorasyonun kurumlaşmaması gösterilebilir. Hemen belirtmek gerekir ki, kurumlaşma derken restorasyonun bilimsel bir meslek olarak kurumlaşmasından bahsetmekteyiz. Kurumlaşmanın sivil, devlet ve akademik çevre örgütlenmesi gibi yönleri bulunmakla beraber, burada kastedilen, bilim üretiminin yapıldığı yerler olan "akademik" ortamdaki eksikliklerdir. Koruma bilincinin geliştiği ülkelerde görüldüğü gibi bizim ülkemizde de vakıflar veya koruma kurulları gibi örgütlenmeler oluşmuştur ama mesleki düzeyde bir kurumlaşma gerçekleşmemiştir. Altını çizmek istediğimiz nokta, bir ülkedeki özellikle koruma bilinci konularında yetişmiş yetkin akademik çevrenin, örgütlenip kurumsal yapılar oluşturması gerektiğidir. Ancak restorasyon bilim olarak değil teknik bir alan olarak görülüyorsa ve başka disiplinlerin "uğraşı alanı" olarak kalıyorsa, o zaman kastettiğimiz akademik örgütlenme ve dolayısıyla kurumlaşmanın gerçekleşmesi beklenemez. Koruma konusu, farklı

---

³¹ Bektaş, C., Koruma Onarım, 1992, 91.

disiplinlerin ortak çalışmasını gerektirdiği gibi bu ortak çalışmanın zorunluluğu özel bir bilim dalı olarak restorasyonun varlığını yadsımaz. Ama özellikle ülkemizde durum böyle değildir. Bu nedenle kaynağını restorasyon eğitimindeki eksiklikten alan bir örgütlenme ve kurumlaşma sorunu yaşamaktayız.

Kurumlaşmayan ve dolayısıyla hem ülkenin sivil toplum gücüne hem de devletin diğer ilgili kurumlarına katkıda bulunamayan bir alan böylece kendi konusuyla ilgili çalışmalarda bir otorite boşluğu yaşanmasına da neden olmaktadır. Oysa restorasyonun önemli ve saygın bir bilim ve teknolojik alan olarak kabul edildiği ülkelerdeki restorasyon eğitimine baktığımızda, akademik anlamda tam bir desteğin verildiği ve restorasyonun çeşitli uzmanlık gerektiren konularının bile başlı başına akademik kollar olarak restorasyon eğitiminde yer aldığını görmekteyiz. Böyle ülkelerde özellikle Avrupa’da, restorasyon teknik elemanına ihtiyaç büyüktür. Örneğin İtalya’da bir aylık kurslardan altı aylık, bir senelik kurslara kadar çeşitli eğitim olanakları bulunmaktadır. Kursların sonunda restoratör veya konservatör teknik eleman sertifikası verilir. Bu kurslar üniversiteler veya özel kuruluşlar tarafından düzenlenmektedir. Buna benzer eğitim politikaları güden ülkelerdeki, restorasyona yönelik “kısa sürede teknik eleman yetiştirme” amaçlı eğitim anlayışını eleştirmek mümkün olsa da, bir diğer taraftan aynı ülkelerde uzun süreli ve kapsamlı restorasyon eğitiminin de mevcut olduğunu unutmamak gerekir. Bu tip akademik eğitimlerde, diplomalarında “restoratör” veya “konservatör” yazan bilim ve teknoloji insanları, köklü bir akademik ortam içinde yetiştirilmektedir. Bu yüzden, bugün anladığımız anlamıyla “koruma bilincinin” bizden evvel gelişmeye başlamış olduğu ülkelerde eksiklikler olsa da, koruma bilincinin topluma yayılması ve kurumların oluşması gerçekleşmiştir. Belki de çok çeşitli zamanlarda, bu kurumsallaşmanın ve dolayısıyla koruma bilincinin yerleştiği ülkelerden, kendi kültür mirasımıza sahip çıkmamız gerektiğine dair eleştiri ve tavsiyeler almamızın nedenlerinden biri de budur.

Bu tür bir mesleki örgütlenmeye örnek olarak ICCROM gösterilebilir. UNESCO’nun 1956 yılında Yeni Delhi’deki genel toplantısında ilk olarak karar verildikten sonra, 1959’da merkezi Roma olmak üzere faaliyete geçen bu

örgüt, koruma bilincinin yayılması ve bu türden konularda çalışmalar yapılması ile ilgili olarak, uluslararası düzeyde hükümetler üstü bir konuma gelmiştir. Bünyesinde yüzlerce uzmanı barındıran örgüt, çeşitli eğitim ve uygulama çalışmaları yapmaktadır. Koruma kültürü konusunda da çok çeşitli yayınlar ve arşiv çalışmaları yürütülmektedir. ICCROM gibi örgütlenmelerin önemli kültürel zenginliğe sahip ülkelerde yerel örneklerinin olması büyük bir ihtiyaçtır. Bu ülkelerin başında da Türkiye gelmektedir. Koruma bilimi ile ilgili meslek insanlarının bir araya gelerek oluşturduğu örgütlenmeler kültürel varlıkların korunması konusunda çok etkili faaliyetlerde bulunabilmektedir.

Sonuç olarak restorasyon biliminin ve bilincinin gelişmesi için, restorasyon eğitiminin kapsamının akademik anlamda genişletilmesi, atılacak önemli adımlarından biri olacaktır. Bunun sonucu olarak koruma bilincinin yayılması, hem mesleki düzeyde hem de sivil girişimler olarak kurumsallaşmanın oluşmasına büyük katkı sağlayacaktır. Bu gerçekleştiğinde yani restorasyonda kurumsal düzey her anlamda sağlandığında, restorasyon sorunları daha ciddi ele alınabilir. Bilinçli bir örgütlenmenin koruma sorunlarına getireceği yararlar pek çoktur. Bunlar arasında, restorasyonda kavram ve kuram açısından yaklaşımların derinleştirildiği ve sürekli bir sorgulamanın yapılabildiği ortamların oluşması önemli yer tutar.

5.3 Restorasyon Eğitiminde Kavramsal Bakış

Türkiye’de mevcut restorasyon eğitiminde, restorasyonun kuramsal tarafına ne kadar önem verildiği, restorasyon kuramına yapılacak katkının ve yapılan uygulamalardaki tutarlılığın derecesini de gösterir. Eğer bilimsel bir alanda kuram uygulama birlikteliği oluşmamış ise bu alandaki uygulamaların bilimsel niteliğe kavuşması güçleşir. Bu tip bir birlikteliğin oluşmasına engel çeşitli unsurlar vardır. Restorasyonun kuram düzeyine uluslararası alanda da ulaşmamış olması ya da kavramsal boyutta yeterince kendini uluslararası bildiri, sempozyum ve sözleşmelerde somutlaştırıp, yaygınlaşmamış olması bunlardan biridir. Bu durumun tarihsel nedenleri olduğu gibi, eğitim politikalarının da önemli etkisi vardır. Örneğin daha önce de belirttiğimiz üzere İtalya gibi ülkelerde pek çok tarihi eserin varlığı, bu eserlerin korunması konusunda fazla sayıda ve belli teknik donanıma sahip insan yetiştirme gereksinimini doğurabiliyor. Bu gereksinim, restorasyonun uygulama yönü açısından mantıklı ve yararlı olsa da buna paralel olarak bilimsel taraf ihmal edilir ise, pek çok sorunun ortaya çıkacağı aşikârdır. Ülkemiz, bu tür sorunların varlığı ve çıkış sebeplerine iyi bir örnektir.

Türkiye’deki restorasyon eğitim politikası, Avrupa’dan kopyalanan teknik eleman eğitim anlayışından ileri gidememiştir. Aynı kopyacılık zihniyeti, ülkemizde restorasyonun bir bilim haline gelmesine büyük katkıda bulunacak dört senelik lisans eğitimini de destekler görünmemektedir. Bu yanlışlığın oluşmasında ve devam etmesinde eğitimde kopyacılık yanında restorasyon ve koruma bilinciyle ilgili diğer disiplinlerin bilinçli veya bilinçsiz etkileri önemli rol oynamaktadır. Konu ile bağlantılı olarak, Cevat Erder’in, bu tezde önemini vurguladığımız kavramsal yaklaşımın eksikliği ve restorasyon eğitim politikalarımızın temelindeki teknik eleman yetiştirme anlayışını eleştirdiği yazısını alıntılamağ yerinde olacaktır.

“Batı uygarlığı düzeyine ulaşmak amacına dönük salt öğrenim politikası kapmacılığının, çağdaş kültürünün ve kavramının yaygınlığına set çekmesini, bir hayli gerilerde kalmanın nedeni olarak göstermek pek yanlış olmayabilir. Türkiye ile ilgili, bu konuda yapılacak çalışmalarda, belli

ortamlarda, belirli şartlar içinde verilen örneklerin arasında eşlik kurmak zor olmayacaksa da çağdaş örneklerle ulaşma arzusunda hayal kırıklığına uğratan temel nedenlerden en önemlisi bu kopyacılıktır. Bundan ötürü kültürel varlıkların korunması konusu, uygarlık kapmacılığı eğilimi içinde, ekonomik ağırlığından ötürü de aşılması en zor kültürel sorumluluklar arasında yer alacaktır. Bu nedenle, geniş bir ilgi ve eleştiri ortamı kurulmadığı sürece koruma ve onarım çalışmaları da, tarihi anıt ve çevreyi değerlendiren niteliklerden yoksun, çoğunlukla zararlı olan katkılar olacaklardır. Sadece anıtları ve yerleşmeleri koruma kaygısının, hele bu küçük bir topluluk içinde sınırlı olarak kalmışsa, yeterli olmayacağını da unutmamalıdır.”³²

Restorasyon eğitiminde ve genel olarak restorasyonla ilgili çevrelerde (buna uluslararası ortam da dahil) yeterli kavramsal tartışmalar yapılmamaktadır. Bu ihtiyaç şundan kaynaklanır; restoratör, restorasyon nesnesine (eski eser) herhangi bir restorasyon eyleminde bulunmadan önce yapacağı uygulamayı sağlıklı bir şekilde oluşturabilmek için kavramsal sorgulama yapmak durumundadır. Ancak bu sorgulamanın neticesinde restorasyon nesnesi üstünde yapacağı müdahalenin bir anlamı olur. Bu türden bir yaklaşım ne ülkemizde ne de uluslararası düzeyde yeterince yapılmaktadır. Ülkemizde yapılamamasının en büyük nedenlerinden biri, koruma eğitimindeki niteliğin yeterli olmamasıdır. Uluslararası alandaki eksiklik derken ise, farklı ülkelerden farklı restorasyon disiplinlerine sahip restoratörlerin bir araya geldiği ve yalnız uyguladıkları restorasyon tekniklerini değil aynı zamanda bu uygulamaları kavramsal boyutta tartışmalarının yeterli derecede yapılmadığı anlaşılmalıdır.

Üzülerek söylemek gerekir ki, ülkemizdeki restorasyon eğitimi sınırlı bir teknik bilgi donanımı sağlamaktan öteye gitmemektedir. Ülkemiz üniversitelerinin restorasyon konulu ders programları incelendiğinde bu gerçek ortaya çıkmaktadır. Bu konuda, restorasyon alanında akademik gelişmenin önünün açık olduğu bir alan olan mimarlık eğitiminin içeriğine bakmakta fayda var. Bu bölümlerin restorasyon yüksek lisans tezleri incelenirse yapılan tezlerin

---

³² Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, 1975, 243-244.

neredeşye tümünün teknik uygulamalar olduğu görülür. Bu tezlerin büyük bir bölümünü teknik boyuttaki düzenlemeler, yeniden inşa ve restorasyon projeleri oluşturmaktadır. Bu akademik çalışmalarda bilimsel katkıdan çok, eser belgelemenin ilk tercih ve amaç olduğu göze çarpmaktadır.

Restorasyon eğitiminde öncelikli olarak eğitimin uzatılması ve bilimsel bir alt yapıya kavuşturulması gerekir. Bundan sonra atılacak adım ise, teknik donanım yanında restorasyonda kavramsal bir bakış açısının kazandırılmasıdır. Bu mesleği yapacak bilim adamı adaylarına restorasyona yönelik bir “düşünce alışkanlığı” öğretilmelidir. Restorasyon uygulamalarında bugün çoğu uzmanın kabul ettiği bir nokta varsa, o da her restorasyon nesnesinin kendine özgü koşulları olduğudur. Salt teknik bilgiler ile her esere aynı uygulamayı yapmak sağlıklı sonuçlar doğurmaz. Ama maalesef yapılmaktadır.

Farklı koşullara sahip bir restorasyon nesnesiyle karşılaşan teknik eleman veya yüksek mimar, kavramsal sorgulama alışkanlığı ve bilgisi olmadığından, karşılaştığı esere daha evvel kullandığı kalıplaşmış teknikleri eserin özgün koşullarını düşünmeden uygulayabilmektedir. Ayrıca eğitimleri sırasında laboratuvar deneyimine sahip olmadıkları için teknik bilgi donanımı açısından da yeterli olup olmadıkları tartışılabilir. Sonuç olarak tutarlı olmayan, dayanaktan yoksun restorasyon uygulamaları ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada restorasyonda kavramsal düşünme ve sorgulama büyük önem kazanmaktadır.

Elinde kavramsal araçları hazır olan restoratör, farklı koşullara sahip bir restorasyon nesnesiyle karşılaştığında, nesneyi kavramsal çözümlemeden geçirebilir. Buna kuramsal yaklaşımda bulunmak da diyebiliriz. Kuramı oluşturan ilkeler, restoratre yapılması gereken müdahalenin nasıl olması gerektiğini söyler. Çeşitli yorum farkları ortaya ıkrsa da, yöntem bakımından doğru yapılmış bir çözümlemenin sonunda ortaya konan uygulama, konunun uzmanları tarafından da kabul edilen bir çalışma olacaktır.

Kavramsal yaklaşımı başka bir disiplinden örnek vererek açıklayabiliriz. Mimarlık, restorasyon kavramı ve uygulamalarından çok önce ortaya çıkmış, oldukça yaygın, zengin bir uygulama alanıdır. Mimarın, yapıyı veya yapıları tasarlamada kullandığı bazı kavramlar vardır. Mimar, mimarlık tarihi boyunca şekillenmiş bu kavramları kendi önünü görmek ve

varolduğu zamanın gereklerini yerine getirecek tasarımı gerçekleştirmek için kullanır. İşlev, teknik, malzeme, biçim, ışık, kişisel gereksinmeler, toplumsal kültür, ekonomi gibi mimarın tasarımı gerçekleştirmede kullanması gereken pek çok kavram mevcuttur. Mimar tasarımını bu kavramların kullanıldığı ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkisinden doğan ilkeler aracılığı ile gerçekleştirir.

Mimarlıkta kuramsal yaklaşım, mimarlığın bilim olma özelliğinin bir göstergesidir. İşte restorasyonda da bu tip bir yaklaşım ile kendi uygulama süreçlerinden beslenen ve kavramsal sorgulamayla geliştirilmiş bir ilkeler bütününe, bir restorasyon kuramına ihtiyaç duyulmaktadır. Nasıl bir mimar gerçekleştirdiği bir tasarımı, bir başka yerde ve farklı koşullardaki ortam içinde gerçekleştirmeye çalışırsa yanılığya düşer, aynı şekilde restoratör de, bir esere uyguladığı yaklaşımı sorgusuz sualsiz diğer eserlere uygulamayı seçerse hata etmiş olur. Restoratrn bu açıdan farklı restorasyon nesnelere esnek yaklaşabilmesi gerekir. Restoratrn oluşturduğu ve geliştirdiği kavramsal yaklaşım, restorasyon nesnelere yapılacak farklı restorasyon eylemlerinin saptanmasında ona esnek davranma yeteneğini verecektir.

Son olarak, restorasyonda bilimsel sürecin işleyişini dolayısıyla kavramsal yaklaşımın önemini ifade eden bir alıntı yapmak yerinde olacaktır:

“Restorasyon eylemi, kuramı ve uygulaması ile bir bütündür. Kuramsal yaklaşımı, temel ilkeleri, felsefesi olmayan bir restorasyon uygulaması olamaz; uygulamayı, süreç, malzeme, kullanıcı ihtiyaçları ve ülkesel koşullar açısından göz önüne almayan ve öngörmeyen bir kuramsal yaklaşım da olamaz.”³³

---

³³ Binan, C., Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, 1994, 51.

6. SONUÇ

Tezin giriş bölümünde sıraladığımız amaçlar doğrultusunda, tez içindeki sürecin sonuçlarını betimlemede yarar var. Restorasyonda kavramlar ile düşünmenin önemi, restorasyonun uluslararası düzeyde kabul görmüş ilkelerinde ve bu ilkelerden yola çıkılarak yapılan uygulamaların yarattığı sorunlarda kendini göstermektedir. Bu durum çağdaş restorasyonun en önemli çıkmazlarından biridir.

Bilimde kullanılan kuram tanımı ışığında restorasyona baktığımızda, bu alanın kuramsal açıdan geri kalmasına rağmen gelişmeye oldukça açık olduğu gözükmektedir. Restorasyonun özellikle bilimin kavramlarıyla tartışıldığı bölümlerden çıkan sonuç, kavramsal yaklaşım eksikliğinin yanı sıra restorasyonun kavramsal gelişmeye ne kadar yatkın olduğudur. Bu yaklaşımı ortaya koymaya çalışırken bir kaç önemli bildirinin maddelerini eleştirel bakış açısıyla gözden geçirerek irdelemeye çalıştık. Amacımız, üstünde uzlaşmış ilkelerin bütününe ya da bir kısmının ne kadar işe yaramaz olduklarını göstermek değildi. Amaç, hem soyut düzeyde mevcut kavramsal eksikliğin altını çizmek hem de restorasyonun kalıplaşmış ilkeler ve kavramsal çözümlerden uzak yöntemler ile yapılabilmesinin zorluğunu göstermekti. Bunu gösterdikten sonra restorasyonda kavramsal düşünmenin gerekliliği daha net anlaşılmaktadır. Restorasyonun, kapsamlı ve derinlemesine bir kavramsal çözümlenme yöntemi kullanılmadan uygulanamayacağı inancındayım.

Ulaşmaya çalıştığımız bir diğer sonuç; başlangıçta tezin ana amaçları arasında saydığımız, restorasyonun bir “bilim” olduğunun ortaya konması idi. Çalışmamızda değindiğimiz gibi, bir alanın bilim olarak kabul edilmesi için o alanın *kuram uygulama birliği* içermesi gerekir. Restorasyonun kavramsal gelişmeye gereksinimi ve bu konudaki gelişmeye açık gücü ortada olduğuna göre, gerek ilkesel ve kavramsal (kuramsal) yatkınlığı gerekse uygulamaya dönük olması nedeniyle, bir bilim alanı olarak kabul etmek zorunda olduğumuz da açıktır. Bu bakış açısı, günümüz restorasyon sorunlarının çözümü ve daha ileri gelişmelerin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

Buraya kadar değindiğimiz çıkarımlar tezin ana amaçlarıyla ilgili olanlardır ve tez için temel teşkil etmektedirler. Bunların dışında tez içeriğinden çıkarılabilecek farklı düzeyde fakat restorasyon sorunları ile yakından ilgili başka sonuçlar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki, restorasyon sorunlarının ele alınması konusunda çözüme götüren gerçekçi bir yaklaşımın olmamasıdır. Her ne kadar cumhuriyet döneminde restorasyona yönelik önemli adımlar atılmış olsa da, bu alanda daha akılcı, ağdaş bir anlayış ve yaklaşımın egemen olabilmesi için koşullar yeterli değildir. Aynı koşulların devam etmesi söz konusu olursa, ülkemizde kültürel varlıkların korunma ve onarımında önemli gelişmeler beklenemeyeceğini söylemek çok yanlış bir tahmin olmaz. Bu durumu yaratan koşullar daha çok zihniyet esaslıdır. Restorasyonu bir bilim değil daha çok teknik bir alan olarak görmek yine bu zihniyetin ürünüdür.

Tez içeriğinden çıkarılabilecek bir diğer sonuç, restorasyonun sorunları arasında kavramsal yaklaşım eksikliğinin önemsenmemesi ya da farkında olunmamasıdır. Özellikle Türkçe kaynaklarda, restorasyon sorunlarının onun gelişim sürecinde bir alan olması ne sürülerek geçiştirilmesi veya daha çok uygulama sorunlarından bahsedilmesi dikkat çekicidir. Bu bakımdan, ülkemizde restorasyon ve sorunlarının özellikle bu alanın uygulayıcıları ve eğitimini veren kurumları açısından çok iyi değerlendirildiği söylenemez.

Restorasyonun gelişmesi için yeterince vurgulanmayan bir başka konunun da eğitimin yeniden yapılandırılması olduğunu söylemek mümkündür. Tezin amaçları bakımından hem eğitimdeki eksikliğin belirtilmesi hem de nelerin yapılması gerektiğine dair önerilerin dile getirilmesi önemlidir. Özellikle kavramsal zmlenmelerimizden çıkan sonuç, eğitimde soyut yani kuramsal yaklaşımın daha etkili bir şekilde uygulanmasıdır. Bu anlamda bir eğitim içeriğinin geliştirilmesi yanında, restorasyon eğitiminin en az dört senelik lisans uygulamasına çıkarılması büyük önem taşır. Bu eksikliğin giderilmesi, restorasyonun akademik anlamda düzeyinin yükseltilmesi için temel bir adım olacaktır. Eğitim alanındaki bu gelişme, restorasyonun ülkemizde bilim sıfatı kazanması ve etkili bir uygulama alanı olması için de ön koşuldur. Bu koşul, tezin ana amaç ve sonuçlarından biri olan, kavramsal

yaklaşımın önem ve eksikliğinin dayattığı bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine öneri niteliğindeki sonuçlar içinde, restorasyonda kurumlaşmanın sağlanması sayılabilir. Bu öneriye götüren etken, ülkemizde restorasyonun bilimsel bir meslek olarak örgütlenmemiş olmasıdır. Hem meslek hem de sivil örgütlenme bakımından restorasyonda kurumsallaşmanın önemi yadsınamaz. Tezde bu konuya meslek adamları arasında olması gereken birliğin eksikliği olarak değinilmeye çalışılmıştır. Konunun bu açıdan ele alınmasının asıl nedeni, varolan eksikliğin restorasyonu bir bilim olarak kabul etmeyen zihniyetle bağlantısı yüzündendir.

Tezin dolaylı bir sonucu olarak, restorasyon konusunda yeterli Türkçe kaynak bulunmaması gösterilebilir. Olan az sayıda kaynak, daha çok geçmiş uygulamalar veya teknik konular üzerinedir. Restorasyonun kayda değer ölçüde kavramsal olarak ele alınıp irdelendiği çalışmalar yok denecek kadar azdır. Kaynakların bu derece yetersiz olması, tez içinde birçok kere dile getirdiğimiz kavramsal düşüncenin eksikliğiyle uyuşmaktadır. Kaynakların yetersizliğinden dolayı tezin oluşturulması sırasında karşılaşılan zorluklara rağmen, bu durum aynı zamanda tezin amaçlarının şekillenmesine de yön vermiştir.

KAYNAKÇA

Başlıca Kaynaklar

- Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruması ve Restorasyon, (İstanbul, 1996).
- Ahunbay, Z., “Birinci Derece Anıtlarda Değerlendirme ve Restorasyon Sorunları” Arredamento Dekorasyon, (1994).
- Akarsu, B., Felsefe Terimleri Sözlüğü, (İstanbul, 1998).
- Armağan, İ., Yöntembilim-1: Bilimsel Yöntem, (İzmir, 1983).
- Armağan, İ., Yöntembilim-2: Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (İzmir, 1983).
- Aster, E., Bilgi Teorisi ve Mantık, (İstanbul, 1994).
- Amsterdam Bildirgesi, UNESCO, (1975).
- Atina Tüzüğü, CIAM Bildirgesi, (1931).
- Bektaş, C., Koruma Onarım, (İstanbul, 1992).
- Binan, C., Ulusal Koruma Planlaması Semineri II, (İstanbul, 1994).
- Erder, C., Middle East Technical University-Faculty of Architecture Department of Restoration of Historic Monument: “Selected Readings in Architectural Conservation”, (Ankara, 1986).
- Erder, C., Tarihi Çevre Bilinci, Yayın No:24, (Ankara, 1975).
- Erder, C., Tarihi Çevre Kaygısı, Yayın No:18, (Ankara, 1971).
- Erder, C., “Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır”, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.3, Sayı: 2, (Ankara, 1977).
- Frodl, W., “Anıtlar, Bakım ve Onarımları”, Akademi, sayı:5, (1966).
- Haçerlioğlu, O., Felsefe Sözlüğü, (İstanbul, 1982).
- Taç Vakfı Yıllığı II, (İstanbul, 1994).
- Kuban, D., Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar, (Ankara, 1970).
- Kuban, D., Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu; Kuram ve Uygulama, (İstanbul, 2000).

- Kuban, D., “Anıtsal Restorasyon Sorunları”, Yapı, sayı: 84, (1988).
- Kuban, D., “Restorasyon Kriterleri ve Carta del Restauo”, Vakıflar Dergisi, C.V, (Ankara, 1962).
- Reichenbach, H., Bilimsel Felsefenin Doğuşu, (İstanbul, 1993).
- Tapan, M., Koruma Bilinci, (1991).
- Yıldırım,C., Bilim Felsefesi, (İstanbul,1991).
- Venedik Tüzüğü, UNESCO,(1964).
- Zeren, N., “Koruma Amaçlı İmar Planları Yapım Süreci, İlkeler, Yöntemler”, Kültür Ve Tabiat Varlığını Koruma Kurultayı, (Ankara,1980).

Yardımcı Kaynaklar

- Alan, D., Conservation and Planning, The Built Environment Series, (Londra, 1978).
- Ayer, A.J., Dil,Doğruluk ve Mantık, (İstanbul,1998).
- Akın, N., “Tescilli Kentsel Koruma Alanlarında Uygulama Sorunları”, Şehirciliğin Son 25 Yılı Seminerleri, (İstanbul,1984).
- Akozan,F., Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, (İstanbul,1977).
- Arı, T.İ., Türkiye’de Arkeolojik Sit Alanlarının Korunması ve Değerlendirilmesi Sorunu: Tarihsel Gelişim ve Uygulamalar Açısından Tarihöncesi Yerleşmelerin Durumu, Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul,2002).
- Baldini, U., Teoria del restauroe unita di Metodologia, (Floransa,1978).
- Brandi, C., Teoria del Restauro, Piccola Biblioteca Einaudi, (Torino, 1977).
- Bannister, T.C., Historic Preservation Today, (Virginia,1966).
- Bullock, M., The Restoration Manual, Guide to the Preservation and Restoration of Old Buildings, (Connecticut,1966).
- Caple, C., Conservation Skills. Judgement, Method and Desicion Making, (Londra, 2000).

- Casiello, S., Restauro criteri metodi esperienze, Quaderni di Restauro del Dipartimento Di Storia dell Architettura e Restauro della Facolta di Architettura di Napoli, (Napoli,1990).
- Clavir, M., Preserving What is Valued. Museums, Conservation and First Nations, (Londra, 2002).
- Ceschi,C., Teoria e Storia del Restauro, (Roma,1970).
- Dezzi, B.M., Restauro: punto e da capo.Frammenti per una (impossibile) teoria, (Milan, 1991).
- Erder, C., “Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır”,ODTÜ *Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, (Ankara,1977).
- Fitch, J.M., Historic Preservation: Curatorial Manage of the Built World, (Virginia,1992).
- Feilden, B.M., Conservation of Historic Buildings, (Londra,1994).
- Friedlander, M., In Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage, (Los Angeles, 1996).
- Hacıkadiroğlu, V., Bilgi Felsefesi, (İstanbul, 1985).
- Harvey, J., Conservation of Buildings, (Londra,1972).
- ICOMOS, International Charters for Conservation and Restoration Monuments and Sites, (Münih,2001).
- ICOMOS, 8th General Assembly an International Symposium, Vol 2, Myklebust, D., Preservation philosophy: the basis for legitimating the preservations of the remains of old cultures in a modern World with new value systems, (A.B.D, 1987).
- ICOM, The Code of Ethics. The conservator-restorer: A Definition of the Profession, (2004).
- Jaeschke, R.L., When does history end?. In Preprints of the Contributions to The Copenhagen Congress: Archaeological Conservation and its Consequences, (Londra,1996).
- Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları, (Ankara,1996).

- Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Yöntemler, (Ankara, 2002).
- Kuban, D., Mimarlık Kavramları, (İstanbul,1998).
- Larkham, P, J., Conservation and the City, (Londra,1996).
- Layton,R., Stone, P.G., ve Thomas, J., Destruction and Conservation of Cultural Property, (Londra,2001).
- Lavachery, H., Les Techniques de Protection des Biens Culturels en cas de Conflit Arme, UNESCO, (Paris, 1954).
- Lefebvre, H., The Production of Space, (Oxford, 1991).
- Luciani, R., Il Restauro,(Roma,1988).
- Mac Lean., The Ethics and Language of Restoration, SSCR, 6.1., (1995).
- Mc Gilvray., In Adaptive Reuse: Issues and Case Studies in Building Preservation, (A.B.D, 1998).
- Melucco, V, A., The Emergence of Conservation Theory. In Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage, (A.B.D, 1996).
- Mumcu, A., “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXVI, sayı:3-4, (Ankara,1969).
- Onur,H., Korunması Gerekli Mimari Anıtlara Ek Yapı Tasarımında İlkeler, Doktora Tezi, (İstanbul,1991).
- ner,Y., Bilimlerde ve Sanatta Diyalektik,(İstanbul,1990).
- Russell,B., Din ve Bilim, (İstanbul,1997).
- Sarton,G., Antik Bilim ve Modern Uygarlık, (Ankara,1995).
- Salman, A., Taşınmaz Eski Eserlerde ve Etrafında Yapılacak İnşaat Uygulanması Gereken Hükümler, (İstanbul,1976).
- Skinner, Q., Çağdaş Temel Kuramlar,(Ankara,1991).
- Tayla, H., “1950’den Bu Yana Restorasyon Uygulamaları, Kurumlaşma Çabaları ve Geleceği İçin Bir neri”, Rölöve ve Restorasyon Dergisi, sayı:4, (Ankara, 1982).

- Ülgen, A.S., Anıtların Korunması ve Onarılması I, (Ankara,1943).
- Vanis, S, M., Contemporary Theory of Conservation, (Oxford, 2005).
- Westfall,R.S., Modern Bilimin Oluşumu, (İstanbul,1994).

8. RESİMLER

Resim 1- Parthenon- Atina, anastylosis uygulamasının en ünlü örneklerinden biri. (www.mcalester.edu.)

Resim 2- Parthenon-Atina, restorasyon uygulamasının çok çeşitli ve önemli örnekleri bu yapı üzerinde uygulanmıştır. (www.culture.gr).

Resim 3- Athena Tapınağı-Assos, bitmemiş bir restorasyon uygulaması olmasına rağmen mimarlık tarihi açısından önemli bir örnek olan bu tapınakta birkaç sütunun ayağa kaldırılması, gezenlerde bir mekan duygusunun oluşmasını sağlamaktadır. Böylece tapınak, Assos kentinin bir tanıtım sembolü haline de gelmiştir (Genel Ağ'dan alınmıştır).

Resim 4- Athena Tapınağı-Assos, Ayağa kaldırılan sütunlar ile birlikte, yapının verdiği mekan duygusu tekrar ortaya çıkmış, felsefe toplantılarından tiyatro oyunlarına değin pek çok farklı etkinliğe ev sahipliği yapmıştır (<http://gizlicennetler.com/mekan/athena07.JPG>).

Resim 5- Antik Tiyatro-Efes, antik dönemden kalma ünlü Efes Tiyatrosu restorasyon gördükten sonra bir çok etkinliğe ev sahipliği yapmıştır (Genel Ağ'dan alınmıştır).

Resim 6- Antik Tiyatro-Efes, bir etkinlikten görüntü (www.mssf.bilkent.edu.tr)

Resim 7- Mehmet Akif Ersoy'un Evi- Ankara. (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 8- Mehmet Akif Ersoy evinin çevresinde bakımsızlıktan yıkılmak üzere olan bir yapı. Mimari açıdan Mehmet Akif Ersoy evinden daha çok önem arz ettiği ileri sürülebilir. (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 9- Bursa Kavaklı Mahallesiinde bir kent konağı. Tarihi yapıların iç mekan değişiklikleri konusunda, birbirine zıt kurul kararlarına örnek oluşturduğu için seçildi. Bu yapının cephesinde değişiklik yapılmadan korunmasına rağmen iç mekanlar için aynı şeyi söylemek mümkün değil. (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 10- Resim 9'daki konağın değiştirilen iç mekan bölümleri ile birlikte kafe bar gibi yeni işlevler mekana getirilmiş (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 11- Resim 9 ve 10 yapısının bir başka iç mekan görüntüsü. Tüm katların iç mekan planları değiştirilmiş ve yeni işlevler verilmiştir (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 12- Resim 9-10-11 yapısı ile aynı sokaktaki bir başka sivil mimari örneği. Bu yapı da restorasyon görmüş olmasına rağmen iç mekan planına sadık kalınmıştır. Yapı, büro olarak kullanılmaktadır. Aynı sokaktaki iki yapıya farklı koruma anlayışı çerçevesinde müdahalede bulunulmuş (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 13- Resim 12 yapısının büro olarak kullanılmasına rağmen iç mekan bölümlerinin korunmuş olduğu göze çarpmakta. Koruma kurulu kararlarına uyularak yapılan bu müdahaleler, kurul kararlarının değişik dönemlerde yapı restorasyonuna yönelik farklı anlayışlar sergilediklerine örnek gösterilebilir (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 14- Amnytas'ın Mezarı-Fethiye, (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 15- Amnytas'ın Mezarı- Fethiye, Amnytas'ın mezarını 1800lerde ziyaret eden ünlü gezgin Charles Texier, mezar anıtının kapısının sol üst köşesine soyadını kazımıştır. Koruma bilincinin yeni gelişmekte olduğu o dönemlerde bile yadırganabilecek bir davranış. (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 16- Pera Müzesi Cephesi, Texier örneğinden yüzyılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen bazı konularda ilerleme kaydedildiği söylenemez (Tezin yazarı tarafından çekilmiştir).

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 16

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri: Ankara
Doğum Tarihi: 05-02-1978
Uyruğu: T.C

ÖĞRENİM DURUMU

Maltepe Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2005-2002

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Taşınabilir Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1997-2000

İzmir Özel Türk Lisesi, 1989-1996

KATILDIĞI KAZILAR

Assos Kazısı, Tapınak Restorasyonu, 1997-2005

Assos Kazısı, Antik Tiyatro Restorasyonu, 1997-2005

Assos Kazısı, Nekropol Alanı Restorasyonu, 1997-2005

Assos Kazısı, Agora Alanı Restorasyonu, 1997-2005

Assos Kazısı, Bazilika Mozaikleri Restorasyonu, 1998-1999

Zeugma Kazısı, Zeugma İnisyatifi Grubu, Alan Sorumlusu ve Restoratörü, 2000

Niğde-Tepecik Kazısı, Alan Sorumlusu ve Restoratörü, 2000-2005

İŞ DENEYİMLERİ

İstanbul Üniversitesi, Beyazıt kampüsü Çeşme Restorasyonu, 1998

İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü, Profesörler Evi, Cephe Temizliği, 1999

İstanbul Üniversitesi, Rektörlük Binası Önü, Atatürk Heykeli Restorasyonu, 2000

Maltepe, Tarihi Ahşap Yapı, Röleve ve Restorasyon Projesi, 2002

Heybeli Ada, Geleneksel Ada Mimarisine Ait Yapının Röleve Projesi, 2003

Bursa - Osmangazi, Kent Surları Röleve ve Restorasyon Projesi-Alan
Çalışması
Fotogrametrik Uygulama, 2003

Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi, Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon
Programı,
Eski Eserlerin Tespiti ve Envanteri, 2004

Unkapanı, Pantakrator Sarnıcı, Röleve ve Restorasyon Projesi, Fotogrametrik
Çalışma, 2005

